

СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 9'2022

(видається з 1994 року)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2022.9>

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 02 липня 2020 р. № 886 (економічні науки).

Наказ Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2020 р. № 1188 (юридичні науки).

Рішення Аудиторської палати України від 21.12.2017 р. № 353/10 (облік та аудит).

Реєстраційне свідоцтво КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Журналу присвоєно міжнародний ідентифікаційний номер ISSN 2409-1944 та включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus.

Префікс doi журналу: 10.37634/efp.

2022 р.). Повний або частковий передрук матеріалів журналу допускається лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 2.09.2022

Формат 60×84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішні і зовнішні рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол № 11 від 18 серпня

Суб'єкт видавничої справи

© "Аналітик", 2022
© "Економіка. Фінанси. Право",
2022

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес центр"

GLORY TO UKRAINE! GLORY TO THE HEROES!

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ECONOMICS FINANCES LAW

MONTHLY INFORMATIONAL AND ANALYTICAL JOURNAL

№ 9'2022

(issued from 1994)

ISSN 2786-5517 (Online), ISSN 2409-1944 (Print)

<https://doi.org/10.37634/efp.2022.9>

Journal is included in the list of scientific professional editions of Ukraine, which can be published results of dissertations for the degree of doctor and candidate (PhD).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 of July 02, 2020 (economic sciences).

Order of Ministry of Education and Science of Ukraine № 1188 on September 24, 2020 (legal sciences).

Order of Audit Chamber of Ukraine № 353/10 on December 21, 2017 (accounting and audit).

Registration Certificate – KV № 21620-11520PR on October 12, 2015.

Journal is awarded the international identification number ISSN 2409-1944 and included in the international Scientometrics base Index Copernicus.

Journal's DOI: 10.37634/efp.

Founders:

Audit firm "Analitik" jointly with the National Academy of Internal Affairs of Ukraine

The papers must pass

selection, internal and external review

Recommended for publication and dissemination through the Internet by the Academic Council of the National Academy of Internal Affairs of Ukraine (Protocol № 11 of August 18, 2022). Full or partial reprint of the

materials of the journal is allowed only with the consent of the editorial office.

The authors are responsible for the selection and presentation of the facts. The content and authenticity of the advertisement is the responsibility of the advertiser.

Signed for print 2.09.2022

Format 60×84/8

Publication – 250 copies

Address of the editorial office: 01001, Kyiv,

Khreshchatyk str., 44

Phones: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Fax: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Web: www.efp.in.ua

*The subject of
publishing*

© "Analitik", 2022
© "Economics. Finances. Law",
2022

Typography: LLC "International Business
Center"

Головний редактор

Левченко Валентина Петрівна, д.е.н., член Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, директор ВПГО «Спілка аудиторів України» (Україна)

Шеф-редактор

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління ПрАТ «Аудиторська фірма "Аналітик"»; Заслужений юрист України (Україна)

Заступник головного редактора

Головач Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, аудитор, заступник директора з наукової роботи Інституту аудиту (Україна)

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Бойко Антон Олександрович, к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, Сумський державний університет (Україна)

Величко Олена Георгіївна, к.е.н., доцент кафедри міжнародних фінансів, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Герасимович Анатолій Михайлович, д.е.н., професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Криштопа Ірина Ігорівна, д.е.н., професор, професор кафедри обліку і оподаткування, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана (Україна)

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, вчений секретар, Державне підприємство «Науково-дослідний і проектний інститут містобудування» (Україна)

Полякова Євгенія Сергіївна, к.е.н., доцент кафедри фінансів та банківської справи, проректор з науково-педагогічної роботи (навчальний процес). Вищий навчальний заклад «Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка» (Україна)

Потішняк Олена Миколаївна, д.е.н., професор, професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка (Україна)

Сіскос Евангелос, д.е.н., професор, Університет Західної Македонії (Греція)

Ткаченко Сергій Анатолійович, д.е.н., професор, ректор, Вищий навчальний заклад "Міжнародний технологічний університет «Миколаївська політехніка»"; академік Академії економічних наук України (Україна)

Тринчук Віктор Вікторович, к.е.н., доцент, професор кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України (Україна)

Чижевська Людмила Віталіївна, д.е.н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка» (Україна)

Члени редакційної колегії з правових наук:

Балгімбекова Гульнара, к.ю.н., зав. кафедри конституційного та міжнародного права, Карагандинський державний університет ім. Е.А. Букетова (Казахстан)

Бригінець Олександр Олексійович, д.ю.н., професор, Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова; член Союзу юристів України (Україна)

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри оперативно-розшукової діяльності, Національна академія внутрішніх справ; Заслужений юрист України, полковник поліції (Україна)

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, зав. кафедри адміністративної діяльності, Національна академія внутрішніх справ (Україна)

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили; академік Національної академії наук вищої освіти України (Україна)

Скоржевська-Амберг Малгожата, доктор філософії, адвокат, кафедра теорії, філософії та історії права, юридичний коледж, Університет Козмінського (Польща)

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права та соціально-гуманітарних дисциплін, Інститут права та суспільних відносин Університету "Україна"; Заслужений юрист України. Член Центральної виборчої комісії (Україна)

Яровий Анатолій Олександрович, к.ю.н., доцент, професор кафедри права публічного адміністрування, Маріупольський державний університет; суддя у відставці (Україна)

Відповідальний редактор: Поповецька-Демченко Леся Петрівна (Україна)

Випусковий редактор: Туманян Анна Оганесівна (Україна)

Editors-in-chief

Valentyna P. Levchenko, Doctor of Economics, member of the Supervisory Board for audit activity of the Authority public oversight for audit activity, Director of the All-Ukrainian Professional Non-Governmental Organization "Union of Auditors of Ukraine" (Ukraine)

Volodymyr V. Holovach, PhD in Legal Sciences, Head of the Board of the Audit Firm "Analitik"; Honored Lawyer of Ukraine (Ukraine)

Deputy Editor-in-Chief

Tetiana A. Holovach, Doctor of Economics, Professor, auditor, deputy director for scientific work of the Institute of Audit (Ukraine)

Members of the editorial board of Economic Sciences:

Anton O. Boiko, PhD in Economics, Associate Professor of Economic Cybernetics department, Sumy State University (Ukraine)

Olena H. Velychko, PhD in Economics, Associate Professor of International Finances department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Anatolii M. Herasymovych, Doctor of Economics, Professor, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Iryna I. Krystopa, Doctor of Economics, Professor, Professor of Accounting and Taxation department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Ukraine)

Yurii M. Mantsevych, Doctor of Economics, Associate Professor, Scientific Secretary, State Enterprise "Research and Design Institute of Urban Development" (Ukraine)

Yevheniia S. Poliakova, PhD in Economics, Associate Professor of Finances and Banking department, vice-rector for scientific and pedagogical work, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"» (Ukraine)

Olena M. Potyshniak, Doctor of Economics, Professor, Professor of the Organization of Production, Business and Management department, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture (Ukraine)

Evangelos Siskos, Doctor of Economics, Professor, University of Western Macedonia (Greece)

Serhii A. Tkachenko, Doctor of Economics, Professor, Rector, Higher Educational Institution «International Technology University "Mykolaiv Polytechnic"»; academician of Academy of Economic Sciences of Ukraine (Ukraine)

Viktor V. Trynchuk, PhD in Economics, Associate Professor, Professor of Financial Markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine (Ukraine)

Liudmyla V. Chyzhevska, Doctor of Economics, Professor, Professor of Information Systems in Management and Accounting department, State University "Zhytomyr Polytechnic" (Ukraine)

Members of the editorial board of Legal Sciences:

Gulnara Balgimbekova, PhD in Legal Sciences, Head of the constitutional and international law department, Karagandy State University named after E.A. Buketov (Kazakhstan)

Oleksandr O. Bryhinets, Doctor of Legal Sciences, Professor, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law; member of the Union of Lawyers of Ukraine (Ukraine)

Viktor I. Vasylynchuk, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Operational and Investigating department, National Academy of Internal Affairs; Honored Lawyer of Ukraine, colonel of the Police (Ukraine)

Serhii F. Konstantinov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Head of the Administrative Activity department, National Academy of Internal Affairs (Ukraine)

Ihor V. Ozerskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Civil and Criminal Law and Process department, Petro Mohyla Black Sea National University; academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine (Ukraine)

Malgorzata Skorzewska-Amberg, PhD, DSc, Theory, Philosophy and History of Law department, College of Law, Kozminski University (Poland)

Yurii O. Frytskyi, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor of the Constitutional, Administrative Law and Social and Humanitarian disciplines department, Law and Public Relations Institute of the "Ukraine" University; Honored Lawyer of Ukraine, member of the Central Election Commission (Ukraine)

Anatolii O. Yarovyii, PhD in Legal Sciences, Professor of Law and Public Administration department, Mariupol State University; retired judge (Ukraine)

Managing editor: Lesia P. Popovetska-Demchenko (Ukraine)

Issue Editor: Anna O. Tumanian (Ukraine)

ЗМІСТ

ПОБЕРЕЖНИЙ Ю.В. Виконання судових рішень у цивільних справах: проблеми сьогодення	5
ГЕРАСИМЧУК В.Г. Роль інвестицій у сільські території України: проблеми та перспективи	9
ЗОНТОВА Д.С. Підстави криміналізації втручання в діяльність судових органів та роботу автоматизованих систем в установах системи правосуддя України	13
КРІЛЬ Я.Я., ЮРЧЕНКО О.Б. Особливості обліку зброї на підприємстві	18
СТАНІСЛАВИК О.В., КОВАЛЕНКО О.М. Маркетинг як складник інноваційної діяльності підприємства	24
САМОЙЛЕНКО О.М., СТАВИЦЬКИЙ О.В., ЗАКРЕВСЬКА О.Ю., ДАНИЛЬЧЕНКО Т.В. Підходи до вивчення дисциплін циклу інформаційних технологій в економіці	28

CONTENTS

Y. POBEREZHZHNYI. Enforcement of court decisions in civil cases: today's problems	5
V. HERASYMCHUK. The role of investments in rural areas of Ukraine: problems and prospects	9
D. ZONTOVA. Grounds for the criminalization of interference in the activities of judicial bodies and the operation of automated systems in the institutions of the judicial system of Ukraine	13
Y. KRIL, O. YURCHENKO. Features of weapons accounting at the enterprise	18
O. STANISLAVYK, O. KOVALENKO. Marketing as a component of enterprise's innovative activity	24
O. SAMOILENKO, O. STAVYTSKYI, O. ZAKREVSKA, T. DANYLCHENKO. Approaches to the study disciplines of the information technologies' cycle in the economy	28

Юрій Валерійович ПОБЕРЕЖНИЙ

студент, Національний авіаційний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4854-0068>e-mail: yuriy.poberezhniy@ukr.net

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ: ПРОБЛЕМИ СЬОГОДЕННЯ

Статтю присвячено головним аспектам виконання судових рішень як завершальної стадії цивільного процесу, особливу увагу зорієнтовано на проблемах сьогодення. Виокремлено нормативно-правові акти на національному рівні, які гарантують кожній особі право на судовий захист та обов'язковість виконання судових рішень. Характеризується процес виконання судових рішень у цивільних справах відповідно до національного законодавства. Підкреслено головне завдання цивільного судочинства, яке спрямовано на захист прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Підсумовується, що забезпечення виконання судового рішення є обов'язком держави, від виконання якого залежить авторитет судової влади, довіри до суду та віри у правосуддя.

Ключові слова: виконавче провадження, виконавчий лист, воєнний стан, правосуддя, судовий контроль, судові рішення

ВСТУП

Виконання рішення суду є невіддільною частиною права на справедливий суд. Це є одним з принципів як національної правової системи так і міжнародного права загалом. Сучасні умови господарювання та запровадження воєнного стану на території нашої держави відкрило значну кількість викликів перед українським суспільством. Серед багатьох таких викликів є і проблема виконання судових рішень в усіх категоріях справ. У цій статті ми спробуємо розібратися, з якими саме проблемами зіткнулося виконання рішень саме у цивільних справах, і спробуємо знайти рішення.

На шляху приєднання України до європейського простору, демократизації всього українського суспільства, розбудови бездоганної сучасної системи державного управління, інформатизації діяльності органів влади і управління, необхідним є забезпечення максимальної прозорості, пропорційної якості адміністративних реформ, впровадження та дотримання нових принципів публічного управління в діяльність владних інститутів, яких повинна дотримуватись країна. [1, с. 76]. І не дивлячись на воєнний стан, який триває вже півроку, Україна ні на крок не звернула з наміченого курсу, і продовжує впроваджувати у національну правову систему загальноєвропейські принципи.

МЕТА статті – проаналізувати проблемні питання виконання судових рішень у цивільних справах на сучасному етапі та спробувати знайти шляхи їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання ефективності виконання судових рішень у цивільних справах у різний часовий проміжок було предметом дослідження багатьох вчених, серед яких Ю. Білоусов, О. Гетманцев, В. Тертишніков, О. Ткачук, В. Шерстюк, С. Щербак тощо. Вони заклали підґрунтя для подальшого дослідження даного питання.

Методологія дослідження

Методологічною та інформаційною основою дослідження є діюча національна законодавча база, праці провідних вчених та матеріали періодичних видань.

Використано методи теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

На початку дослідження необхідно охарактеризувати сам процес виконання судових рішень у цивільних справах. У національній законодавчій базі це питання регулюється Конституцією України, розділом 6 Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) України, Законом України (ЗУ) «Про виконавчі провадження» та низкою інших нормативно-правових актів.

Виконання рішень суду починається з відкриття виконавчого провадження. Визначення виконавчого провадження надається у ст. 1 ЗУ «Про виконавчі провадження», відповідно до якого це сукупність дій органів і посадових осіб, спрямованих на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які здійснюються на підставах, у спосіб та в межах повноважень, визначених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього Закону та інших законів [2].

Судові рішення відповідно до статті 129¹ Конституції України є обов'язковими до виконання на всій території України [3]. Виконане судові рішення слугує чи не найважливішим (навіть єдиним) показником ефективності правосуддя в країні, адже якщо судові рішення не виконано, це означає, що у країні не працює інститут захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб.

У цьому сенсі не втрачають своєї актуальності слова Арістотеля: «Не було б жодної користі у правосудді, якщо б рішення суду не виконувалися» [4, с. 230]. Однак, слід констатувати, що виконання судових рішень завжди було значною проблемою для вітчизняного правосуддя. Тривалі терміни, надмірно формальні вимоги, обмежені можливості для стягувача і боржника впливали на виконавче провадження і багато іншого створювали перешкоди для реального виконання рішень судів.

Якщо взяти процесуальну сторону, то відповідно до ст. 431 ЦПК виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції. Ви-

конавчі листи в електронній формі викладаються з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС), оприлюднюються в порядку, визначеному Положенням про ЄСІКС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), та підписуються електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії). Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, затверджену Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України. Виконавчий лист, судовий наказ, а у випадках, встановлених Кодексом, – ухвала суду є виконавчими документами. Виконавчий лист, судовий наказ, ухвала мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом. Протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ, зазначений у ч. 3 цієї статті, вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів (ЄДРВД), а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у ЄДРВД, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або, у разі її відсутності, рекомендованим чи цінним листом [5].

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються, Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [2]. Слід наголосити, що ми маємо і досить «своєрідний» підхід держави у забезпеченні реалізації принципу виконання судових рішень. Його суть в тому, що першочерговий пріоритет у виконавчому провадженні є дотримання прав всіх учасників такого провадження, а не тільки стягувача, порушені права якого намагаються відновити. Завданням системи примусового виконання є протидія зазначеному вище суспільному спротиву реалізації правосуддя. А звідси й той недостатній інструментарій роботи виконавця – він є таким, щоб суспільство не змогло докоряти державу у надмірному тиску на своїх громадян.

У 2016 р. запроваджено повноцінний інститут судового контролю за виконанням рішень судів. Зокрема, суди наділені правом застосовувати значні штрафи до керівників суб'єктів владних повноважень, які не виконують судові рішення. У реєстрі судових рішень вже доступні десятки ухвал про накладення персональних штрафів на перших осіб центральних та місцевих органів виконавчої влади. Це вказує на те, що сьогодні суддівська спільнота може й повинна реагувати на проблему невиконання судових рішень [6]. У цьому ж році закріплено на законодавчому рівні інститут приватних виконавців, який почав працювати з

2017 р. і вже показав свою дієвість.

Якщо покладатися на офіційну статистику, то інститут приватних виконавців продемонстрував свою ефективність. Зокрема, за результатами 2019 р. приватні виконавці забезпечили виконання майже 10 тис. судових рішень. Натомість виконання судових рішень, які стосуються публічно-правової сфери, поки що виключено з їхньої компетенції [6].

За різними оцінками ефективність виконання судових рішень складає від 10 % до 30 %, що значно нижче середнього показника у Європі. Про загрозливі масштаби цієї проблеми для України неодноразово вказував Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) як у пілотних рішеннях, так і розгляді індивідуальних справ. Рада бізнес-омбудсмена також може стверджувати про те, що невиконання судових рішень є проблемою, яка турбує бізнес-середовище. У 2019 р. Рада бізнес-омбудсмена отримала 191 скаргу (вони стосувалися невиконання судових рішень), а лише за 4 місяці 2020 р. – 82 скарги [6].

Вищевикладене нашою метою є думку про те, що наявна система хоч і працює краще (порівняно з періодом, коли інститут приватних виконавців не було закріплено), проте потребує доопрацювання. Можливим кроком на шляху вдосконалення може стати зрівняння мандатів приватних та державних виконавців. У цьому напрямку можна перейняти досвід Польщі, зокрема здійснити подальший перехід до приватного виконання. Не менш важливим має бути розширення повноважень державних чи приватних виконавців для окремих випадків, коли суб'єкт владних повноважень ухиляється від виконання судових рішень, незважаючи на вимоги та застосовані штрафи.

Варто зазначити, що дієва система захисту прав особи на міжнародному рівні почала діяти після прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). У ній містяться не лише гарантії прав і свобод осіб, а й механізм захисту від порушень з боку держави, який побудований на принципі верховенства права. Згідно з його положеннями – не держава створює право, а право є основою організації та життєдіяльності держави в особі її органів і посадових осіб, інших організацій. Така ідея закріплена у ст. 19 Конвенції, для її реалізації створено ЄСПЛ для забезпечення дотримання Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї [7, с. 75].

У тих умовах, в яких знаходиться українське суспільство і всі державні органи, слід констатувати, що відсоток виконання судових рішень зменшився (порівняно з довоєнним). Причини цього зрозумілі: неможливість виконати судові рішення на тимчасово окупованих територіях, недостатність кваліфікованих кадрів, які змушені були емігрувати за кордон тощо.

Дану проблему можна спробувати вирішити, насамперед – шляхом урівняння у правовому статусі приватних і державних виконавців, про що зазначалось вище. Ще можна говорити про проблему тіньових надходжень боржника. Хоча державні службовці і мають доступ до систематизованої бази даних про боржників, та у зв'язку з тіньовими надходженнями оперувати реальними даними не можливо. Проте це питання потребує окремого дослідження.

Заслугує на увагу проєкт «Центр виконання рішень», запроваджений Міністерством юстиції України, що спрямовано на реформування виконавчої служби та її перехід до сервісної, де громадяни зможуть отримати послуги у сфері примусового виконання судових та інших рішень за принципом екстериторіальності в межах відповідної області, без черг, відкрито та прозоро, що, на нашу думку, в майбутньому має забезпечити громадян відкритими й інноваційними сервісами не лише в деяких областях, як є нині, а й у всій Україні. Це допоможе розвантажити систему виконавчої служби та буде сприяти дієвому виконанню судових рішень [7, с. 76].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати,

що в умовах сьогодення, і в довоєнний період, питання виконання судового рішення – це, насамперед, питання авторитету судової влади у державі, довіри до суду та віри у правосуддя. І забезпечення виконання такого рішення є обов'язком держави, яка повинна на законодавчому рівні закріпити ефективні системи виконання судових рішень, а також функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалено обов'язкове судові рішення. Якщо Україна не забезпечить дієвих гарантій виконання судових рішень, ухвалених іменем держави, судові процеси та судові рішення виглядатимуть юридичною фікцією, що не гарантує реального захисту порушених прав.

Список використаних джерел

1. Сторожилова У.Л. Світовий досвід розвитку та здійснення виконання рішень судів і інших органів у сучасних умовах. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів*: зб. наук. пр. / за ред. Ю.В. Білоусова. Хмельницький, 2019. С. 76-78. URL: <http://www.ae.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/VP-2019.pdf>
2. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404 -VIII. Дата оновлення: 19.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text>
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
4. Арістотель. Політика. Київ, 2000. 239 с.
5. Цивільно-процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення: 07.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
6. Михалюк О., Бондарчук А. У пошуках шляхів ефективного виконання судових рішень. *Юридична газета online*. 2020. № 9 (717). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/u-poshukah-shlyahiv-efektivnogo-vikonannya-sudovih-rishen.html>
7. Бондарева А.В., Дяченко С.В. Виконання судових рішень як заключна стадія цивільного процесу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 3 (28). С. 74-77. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/323/626>

References

1. Storozhylova U.L. Global experience of development and enforcement of decisions of courts and other bodies in modern conditions. *Problems of the theory and practice of execution of decisions of courts and other bodies*: collection of scientific works / ed. Yu.V. Bilousov. Khmelnytskyi, 2019. pp. 76-78. URL: <http://www.ae.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/VP-2019.pdf> (in Ukrainian).
2. On executive proceedings: Law of Ukraine dated 02.06.2016 № 1404 -VIII. Date of update: 19.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (in Ukrainian).
3. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated June 28, 1996 № 254k/96-VR. Date of update: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukrainian).
4. Aristotle. Policy. Kyiv, 2000. 239 p. (in Ukrainian).
5. Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine dated March 18, 2004 №1618-IV. Date of update: 07.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (in Ukrainian).
6. Mykhaliuk O., Bondarchuk A. In Search of Ways of Effective Execution of Court Decisions. *Legal newspaper online*. 2020. No. 9 (717). URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/u-poshukah-shlyahiv-efektivnogo-vikonannya-sudovih-rishen.html> (in Ukrainian).
7. Bondareva A.V., Diachenko S.V. Execution of court decisions as the final stage of the civil process. *Carpathian Legal Gazette*. 2019. Issue 3 (28). pp. 74-77. URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/323/626> (in Ukrainian).

Yurii POBEREZHNYI

student, National Aviation University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4854-0068>

e-mail: yuriy.poberezhniy@ukr.net

ENFORCEMENT OF COURT DECISIONS IN CIVIL CASES: TODAY'S PROBLEMS

The paper is devoted to the main aspects of the execution of court decisions as the final stage of the civil process, special attention is focused on the problems of today. The meaning of the last stage of the civil process was analyzed and its place among other procedural actions was clarified.

The reasons for the actual non-execution of court decisions are determined, which are related to the violation of the systematic organization of their implementation both procedurally and organizationally, and which are also related to the full-scale war in Ukraine. Regulatory legal acts at the national level are singled out, which guarantee every person the right to judicial protection and the mandatory execution of court decisions.

The process of execution of court decisions in civil cases is characterized in accordance with national legislation, which begins with the opening of executive proceedings. The main task of civil justice is emphasized, which is aimed at protecting the rights, freedoms or interests of natural persons, the rights and interests of legal entities, and the interests of the state. It is emphasized that the implemented court decision serves as the only indicator of the effectiveness of justice in the country, because if the court decision is not implemented, it means that the institute for the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of individuals and legal entities does not work in the country. It is noted that the execution of court decisions has always been a significant problem for domestic justice, in particular, it is associated with long terms, excessively formal requirements, limitation of opportunities for the debt collector and the debtor to influence the enforcement proceedings, etc. It is noted that the institute of private executors, which has existed for only a few years, has already demonstrated its effectiveness, however, the percentage of execution of court decisions has decreased over the past six months, which is connected with military actions on our territory. Therefore, equalizing the mandates of private and state executors can be a possible step on the way to improving the execution of court decisions.

It is concluded that ensuring the execution of the court decision is the duty of the state, the authority of the judiciary, trust in the court and faith in justice depend on its execution.

Keywords: executive proceedings, executive letter, martial law, justice, judicial control, court decision

Василь Григорович **ГЕРАСИМЧУК**

аспірант, Вінницький національний аграрний університет

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9438-9760>

e-mail: v.herasim4uk@ukr.net

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних реаліях, коли відбувається стрімкий занепад українського села, спровокований демографічною кризою та економічним спадом виробництва на селі, актуальності набуває процес пошуку додаткових інвестицій на розвиток сільських територій відповідно до європейських тенденцій економічного розвитку. У статті розглянуто, які проблеми та перспективи мають сільські території України. Проведено короткий огляд теоретичних положень і методичних підходів до оцінювання ролі інвестиційного процесу та обґрунтовано найважливіші напрями його активації на сільських територіях України.

Ключові слова: сільські території, інвестиції, ознаки інвестиційного процесу сільських територій, місцеве самоврядування

ВСТУП

У сучасних реаліях, коли відбувається стрімкий занепад українського села, спровокований демографічною кризою та економічним спадом виробництва на селі, актуальності набуває процес пошуку додаткових інвестицій на розвиток сільських територій відповідно до європейських тенденцій економічного розвитку. Дана негативна тенденція прослідковувалась ще до початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Від 24 лютого 2022 р. процес інвестування в сільські території не просто зазнав негативного впливу та спаду, а й взагалі фактично зупинився. Така проблема викликає занепокоєння подальшим розвитком сільських територій України та загалом, станом національної економіки. Чи зможемо ми подолати прийдеши кризу, як економічну так і військово-політичну? Які проблеми та перспективи мають сільські території України? На ці та інші актуальні питання сьогодення ми спробуємо надати відповідь у нашому науковому дослідженні.

Підґрунтям нашої роботи виступають аналітичні та статистичні матеріали офіційних відомств та наукові праці вітчизняних та світових діячів науки в галузі економіки, зокрема: І.В. Томашук [1, 2], В.М. Балдинюк [2], Л.М. Пронько [3], М.І. Кісіль [4], І.В. Свиноус, І.В. Фурман [5] та ін.

МЕТА роботи – обґрунтувати теоретичні положення стосовно ролі інвестицій в сільські території України. Згідно з метою, завдання статті – визначити основні проблеми та перспективи залучення інвестицій у розвиток сільських територій України.

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано методи: діалектичний – у пізнанні інвестиційних процесів і явищ; абстрактно-логічний – в обґрунтуванні теоретичних положень стосовно розвитку інвестиційних процесів; економіко-статистичні – у виявленні тенденцій та закономірностей в інвестиційному процесі; графічний – в оцінюванні основних показників динаміки і структури інвестицій; стратегічного планування – в обґрунтуванні прогнозу інвестицій.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сільські території України за понад 30 років неза-

лежності нашої держави зазнали суттєвих економічних, адміністративних та соціальних змін. Але перед тим як перейти до дослідження ролі інвестицій у процесі розвитку сільських територій – сформуємо авторське визначення даного терміну. Опираючись на дослідження в галузі регіональної економіки, відслідковуємо, що найбільш вдале визначення економічному поняттю «сільські території» дає І.В. Томашук, а саме в [1] подає детальні характеристики, що сільська територія – це:

- частина території області, яка знаходиться поза межами сільських поселень, вирізняється цілісністю та відносною автономністю, уособлює все те, що на ній розташоване;

- має чітку структурну побудову, складну і багатофункціональну природу, соціально-економічну та виробничо-господарську структуру;

- характеризується індивідуальними природними властивостями [1, с. 141].

Як зазначає І.В. Томашук, інвестиційна діяльність є запорукою стійкого розвитку сільських територій. Основними критеріями стійкого сільського розвитку є підвищення ефективності сільського господарства, диверсифікація сільської економіки загалом, продовольча безпека країни, природний приріст сільського населення, підвищення рівня та якості життя на селі, дотримання соціального контролю над історично освоєними територіями, покращення родючості ґрунту й екологічної ситуації в сільських місцевостях.

Інвестиційна активність є найбільш вагомим чинником сталого розвитку сільських територій. Основою цього є головні складові природно-ресурсного потенціалу місцевості на селі. До них належать: земельні ресурси; водні ресурси; лісорослинні, рибні, мисливські ресурси; мінерально-сировинні ресурси; природоохоронні ресурси; рекреаційні ресурси. Проте низка перешкод стримують розвиток інвестиційного складника розвитку сільських територій [1, с. 141-142].

Ми поділяємо думку В.М. Балдинюка [2] стосовно його дослідження, що безпосередній вплив на розвиток сільських територій України чинить місцева влада об'єднаних територіальних громад та загалом державна політика України з розвитку регіонів. Разом з І.В. Томашук та І.О. Томашук вони зазначають, що: розвиток сільських територій України виступає одним із пріоритетів державної політики України, спрямованої на

вирішення економічних, соціальних, побутових, екологічних, гуманітарних, демографічних та інших проблем мешканців українського села, які становлять значну, а в деяких регіонах – переважаючу, частину населення держави [2].

Сучасна фінансова політика розвитку сільських територій повинна бути реалізована за допомогою кооперації ресурсів держави, бізнесу (інвесторів) і населення, та спрямовуватись на стимулювання підприємницької активності, створення нових робочих місць, формування сприятливого інвестиційного клімату тощо, що в кінцевому результаті дозволить забезпечити самодостатній розвиток сільських територіальних громад [2, с. 128].

Отримавши достатньо інформації з визначення поняття «сільські території» перейдемо до виведення власної дефініції даного словосполучення, а далі продовжимо розглядати роль інвестиційного процесу, проблеми та перспективи інвестування у сільські території України.

На нашу думку, сільські території України – це не просто частина території чи суб'єкт економічної й політичної діяльності, а це й простір для реалізації різних амбітних проєктів – від ведення сільського господарства до виробництва різних товарів та послуг. Тобто ми пропонуємо розглядати сільські території як простір для різного виду економічної, соціальної, культурної, політичної та інвестиційної діяльності.

Основним «двигуном» економічного розвитку будь-яких територій, є, як відомо – люди. Л.М. Пронько [3] вважає, що стратегічні пріоритети відтворення людського капіталу повинні визначатися на основі потенціалу розвитку сільських територій, цілей розвитку, інвестиційних можливостей суб'єктів сільського розвитку й дієвості механізму поєднання їхніх економічних та соціальних інтересів, якості людського капіталу територіальних утворень та інших чинників.

Основним документом, регламентуючим перспективні напрями розвитку людського капіталу сільської місцевості, повинна стати стратегія розвитку сільської території, одним із завдань якої є визначення напрямів сприяння підвищенню економічної та соціальної ефективності використання людського капіталу й підвищення його якості [3, с. 67].

Стосовно дослідження інвестиційного процесу в сільському господарстві як нині основного виду діяльності на сільських територіях звертаємось до наукових праць М.І. Кісіля [4], який, досліджуючи макроекономічний інвестиційний процес у сільському господарстві України, стверджує таке. Інвестиційні проєкти у сільському господарстві пов'язані з реальними інвестиціями і складаються з передінвестиційної, інвестиційної та післяінвестиційної стадій. На передінвестиційній стадії розробляється гіпотеза, стратегія чи програма інвестицій, визначаються напрями, об'єкти і джерела інвестування, розробляється інвестиційний план або проєкт. На інвестиційній стадії різні форми капіталу, що вкладається, перетворюються у реальні об'єкти й активи, вводяться в експлуатацію та освоюються проєктні потужності. На післяінвестиційній стадії здійснюється кругообіг й обіг авансованого капіталу, його вартість переноситься із сфери виробництва у сферу обігу. Остання стадія за-

вершується виведенням об'єкта з експлуатації. Повернувши частину авансованого капіталу вже у першому циклі виробництва, інвестор може вкласти її в інший проєкт [4, с. 20].

Роль основних інвесторів на даний момент у сільські території відіграють аграрні підприємства. Та І.В. Свиноус й І.В. Фурман [5] к своїй спільній науковій праці відзначають наступне, що світовий досвід інвестування інноваційної діяльності доводить наявність успішних механізмів її реалізації. Зокрема, як показали дослідження, важливим є використання механізму державно-приватного партнерства у здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки, що враховує три основних методологічних підходи: інвестиції в інноваційні компанії (інноваційна інфраструктура); інвестиції у венчурні фонди; інвестування, що пов'язане з реалізацією інноваційних проєктів [5, с. 16].

Досліджуючи актуальну статистику Міністерства економіки України [6] побудуємо графік динаміки капітальних інвестицій у сільське господарство за період 2017-2021 рр.

Важливою умовою розвитку сільських територій є відповідний рівень інвестиційного забезпечення. Інвестиції відіграють провідну роль у технічній і технологічній модернізації сільськогосподарських підприємств та підвищенні їхньої конкурентоспроможності. Інвестиції є важливою передумовою інноваційного зростання.

Інвестиційна діяльність у виробництві продукції сільського господарства у 2020 р. й у січні-червні 2021 р. досягла дна кризового стану і розпочала активізуватися до кінця року (рис. 1). Капітальні інвестиції у сільське господарство у січні-червні 2021 р. порівняно з відповідним періодом 2020 р. зросли на 17,9 %. Проте досягнутий рівень інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств поки що залишається недостатнім для їхнього ефективного функціонування та розвитку. Основним джерелом фінансування в аграрному секторі економіки протягом тривалого періоду часу залишаються власні кошти. За останні роки цей показник перевищує 90 %. Кредити банків та інші позики у структурі джерел фінансування капітальних інвестицій становили менше 10 % від їх загального обсягу. Підвищення рівня інвестиційної привабливості сільського господарства зумовлено переважно розпочатим зростанням цін на сільськогосподарську продукцію.

Розглянувши даний статистичний матеріал можемо виділити низку проблем інвестування в сільські території:

- війна;
- економічно-політична нестабільність;
- інфляція, яка прямо впливає на платоспроможність та купівельну спроможність потенційних суб'єктів інвестування, що відносяться до категорії сільського населення;
- відсутність достатнього рівня обізнаності тощо.

Отже, виходячи з проблематики інвестиційного процесу, можемо визначити кінцеву роль інвестицій в розвитку сільських територій України. Наведемо авторську схему на рис. 2.

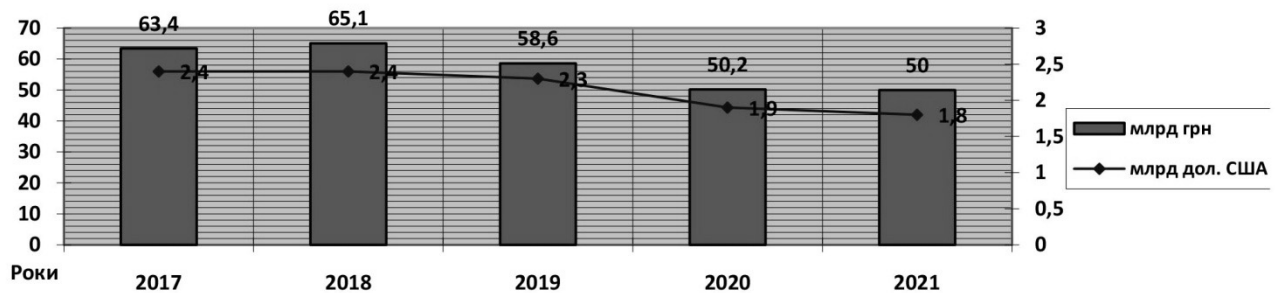

Рис. 1. Динаміка капітальних інвестицій в сільське господарство України 2017-2022 рр. {сформовано автором на основі статистичних даних [6]}

Рис. 2. Роль інвестицій в інноваційному розвитку сільських територій

Проаналізувавши рис. 2, можемо чітко розуміти вплив інвестицій на розвиток сільських територій та прогнозувати позитивні результати привабливого інвестиційного клімату й необхідності стратегії реалізації такого клімату. Адже інвестиції стимулюють розвиток виробничих об'єктів на місцях, що додає додатковий дохід у місцеві бюджети, що зі свого боку сприяє позитивному іміджу села та демографічному прогресу. Тому можемо зробити висновок, що інвестиції являються необхідною важливою складовою інноваційного розвитку сільських територій України.

ВИСНОВКИ

Отже, виділимо з новизни дослідження те, що набули подальшого розвитку теоретичні положення з розвитку сільських територій України в економічному контексті, зокрема запропоновано визначення їх як

простору для здійснення різних видів економічної, соціальної, культурної, інвестиційної та політичної діяльності й напрями активації інвестиційного процесу як одного основних чинників розвитку цих територій.

Узагальнено теоретичні положення і методичні підходи до оцінювання ролі інвестицій у сільські території та обґрунтовано найважливіші напрями їх активації. Проаналізовано перспективи розвитку інвестування в сільські території та альтернативні варіанти економічного розвитку села на противагу стереотипним бачення села як виключно суб'єкта аграрного виробництва.

Практична значущість. Результати дослідження може бути використано у формуванні інвестиційної стратегії місцевого самоврядування та політики держави у сільському господарстві.

Список використаних джерел

1. Томашук І.В. Інвестиційний потенціал сільських територій: основні аспекти розвитку. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 1 (38). С. 140-149.
2. Томашук І.В., Балдинюк В.М., Томашук І.О. Розвиток сільських територій в Україні в системі євроінтеграційних процесів. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2021. № 4. С. 115-132.
3. Пронько Л.М. Економічні аспекти відтворення людського капіталу сільських територій. *Агросвіт*. 2022. № 9-10. С. 62-68. URL: doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.62
4. Кісіль М.І. Макроекономічний інвестиційний процес у сільському господарстві України. *Економіка АПК*. 2021. № 9. С. 19-30.
5. Мельник С.І., Свиноус І.В., Фурман І.В., Трофімова Г.В., Зубченко В.В. Розвиток інтеграційних та кооперативних відносин при інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2021. № 21-22. С. 10-18. URL: doi.org/10.32702/2306-6792.2021.21-22.10

6. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

References

1. Tomashuk I. Investment potential of rural areas: main aspects of development. *Sustainable economic development*. 2018. № 1 (38). pp. 140-149. (in Ukrainian).
2. Tomashuk I., Baldyniuk V., Tomashuk I. Development of rural areas in Ukraine in the system of European integration processes. *Economics, finance, management: topical issues of science and practice*. 2021. № 4. pp. 115-132. (in Ukrainian).
3. Pronko L. Economic aspects of human capital reproduction in rural areas. *Agrosvit*. 2022. № 9-10. pp. 62-68. URL: doi.org/10.32702/2306-6792.2022.9-10.62 (in Ukrainian).
4. Kisil M. Macroeconomic investment process in the agriculture of Ukraine. *Economy of AIS*. 2021. № 9. pp. 19-30. (in Ukrainian).
5. Melnyk S., Svyynous I., Furman I., Trofimova H., Zubchenko V. Development of integration and cooperative relations in agricultural enterprises investment activities. *Agrosvit*. 2021. № 21-22. pp. 10-18. URL: doi.org/10.32702/2306-6792.2021.21-22.10 (in Ukrainian).
6. Official website of the Ministry of Economy of Ukraine. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (in Ukrainian).

Vasyl HERASYMCHUK

postgraduate student, Vinnytsia National Agrarian University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9438-9760>

e-mail: v.herasim4uk@ukr.net

THE ROLE OF INVESTMENTS IN RURAL AREAS OF UKRAINE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Introduction. In modern realities, when there is a rapid decline of the Ukrainian countryside, provoked by the demographic crisis and the economic decline of production in the countryside, the process of finding additional investments for the development of rural areas in accordance with European trends in economic development is gaining relevance.

The purpose of the paper is to substantiate theoretical provisions regarding the role of investments in rural areas of Ukraine. According to the goal, the task of the paper is to determine the main problems and prospects of attracting investments in the development of rural areas of Ukraine. Research methodology. In the research process, the following methods were used: dialectical - when learning about investment processes and phenomena; abstract-logical – substantiation of theoretical provisions regarding the development of investment processes; economic and statistical – identifying trends and regularities in the investment process; graphic – estimates of the main indicators of the dynamics and structure of investments; strategic planning – when substantiating the investment forecast.

Results. A brief review of theoretical provisions and methodological approaches regarding the assessment of the role of the investment process was conducted and the most important directions of its activation in the rural areas of Ukraine were substantiated. The main problems preventing the development of the investment climate in villages and regions have been identified. The prospects for the development of investment in rural areas and alternative options for the economic development of the village are analyzed in contrast to the stereotypical vision of the village as an exclusively subject of agricultural production.

Conclusions. As a novelty of the research, the theoretical provisions regarding the economic essence of the investment process have been further developed, in particular, the definition of its concept in relation to rural areas, signs and directions of activation has been proposed. Practical significance. The results of the study can be used in the formation of the investment strategy of local self-government and state policy in agriculture.

Keywords: rural areas, investments, signs of the investment process in rural areas, Local Government

Дар'я Сергіївна **ЗОНТОВА**

аспірантка, Київський університет права НАН України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1488-6685>

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ВТРУЧАННЯ В ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ОРГАНІВ ТА РОБОТУ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ В УСТАНОВАХ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

У статті здійснено дослідження підстав криміналізації втручання у діяльність судових органів та роботу автоматизованих систем в установах системи правосуддя України. Проаналізовано різні підходи вчених до підстав криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду. Вказано, що криміналізація діяння у національному законодавстві обумовлена низкою різних чинників, зокрема й особливостями окремих галузей права та правової культури.

Ключові слова: втручання у діяльність, судові органи, підстави криміналізації, кримінальна відповідальність, міжнародна практика, національне законодавство, рішення суду, правосуддя

ВСТУП

Криміналізацію втручання у вирішення судових справ передусім зумовлено змінами у суспільно-політичному ладі, пов'язаними з переходом від тоталітарного до демократичного політичного режиму. Однією з характерних ознак є поділ влади на три гілки – законодавчу, виконавчу та судову, які є рівноправними елементами системи протизваг і стримувань. Ефективне виконання судовою владою її функцій можливе лише за умови її незалежності, що є характерною ознакою саме судової влади. Враховуючи, що втручання у діяльність судових органів та установ правосуддя унеможлиблює їх незалежність, що зумовлює його суспільну небезпечність, дослідження даного питання є вкрай актуальним. Окремі питання відносно криміналізації та кримінальної відповідальності за втручання в діяльність судових органів та установ правосуддя України проаналізовано у працях Г.Є. Бершова (Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність судових органів: монографія), Є.О. Буніна (Втручання в діяльність судових органів за Кримінальним кодексом України: аналіз складу злочину та питання кваліфікації: дис. ... канд. юрид. наук), Є.М. Блажівського (Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук. 2010 р.), С.Є. Дідика, Р.В. Кархута (Особливості кваліфікації втручання в діяльність судових органів за законодавством України та Республіки Польща 2018 р.) та ін. Однак низка питань дотепер залишається не розв'язаною, чимало з них – недостатньо висвітлені або є спірними.

МЕТА статті – дослідження підстав криміналізації втручання у діяльність судових органів та роботу автоматизованих систем в установах системи правосуддя України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті використано такі методи, як аналіз та синтез, порівняння, пояснення, формулювання логічного висновку, узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Кримінально-правову заборону породжують об'єктивні потреби суспільства в охороні певних відносин [1]. Своєчасне реагування законодавця на потреби суспільства є одним з найважливіших завдань законодавчої влади. Водночас встановлення кримінальної відповідальності за певне діяння є одним з найсуворіших методів такого реагування. Закріплення у кримінальному законі відповідної норми ґрунтується на таких підставах, як виникнення тих, які не існували раніше, видів суспільно небезпечної діяльності людей; несприятливі зміни у суспільних процесах та у поведінці людей, яка раніше або не становила забороненого виду поведінки або мала наслідком інший, менш суворий вид відповідальності; науково-технічний прогрес, внаслідок якого виникають нові види суспільно небезпечної поведінки або нові способи вчинення кримінальних правопорушень, відповідальність за які було передбачено у кримінальному законі раніше; необхідність посилення охорони конституційних прав і свобод особистості; зміна уявлень про ступінь суспільної небезпеки та моральної оцінки відповідного діяння; виконання державою міжнародно-правових зобов'язань тощо [2].

Кримінальний кодекс (КК) УРСР 1960 р. було доповнено цією статтею Указом Президії Верховної Ради № 9166-11 від 04 травня 1990 р. У ч. 1 цієї статті закріплено ознаки простого складу злочину: вплив у будь-якій формі на суддів з метою перешкодити всебічному, повному і об'єктивному розглядові конкретної справи або добитися винесення незаконного судового рішення. У ч. 2 ст. 176-1 КК УРСР було передбачено відповідальність за ті ж дії, що вчинено з використанням службового стану. Норму про відповідальність за втручання в діяльність судового органу (ст. 376 КК України) закріплено у відповідній статті кримінального закону з моменту прийняття КК України 2001 р. І хоча на теперішній час її редакція вже двічі змінювалась, її призначення – охорона незалежності судді як представника судової влади – залишається незмінним. Як зазначив Конституційний Суд України у рішенні № 5-рп/2016 від 8 липня 2016 р., у

справі за конституційним поданням Верховного Суду України стосовно відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення п. 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Однією з основоположних засад діяльності органів судової влади є встановлений у ч. 1 ст. 129 Конституції України принцип незалежності суддів у здійсненні правосуддя. Незалежність суддів є засобом забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист, закріпленого ч. 1 ст. 55 Конституції України. В Основному Законі України незалежність як складник конституційного статусу судді та його професійної діяльності передбачено лише стосовно суддів і забезпечується, зокрема, державним фінансуванням та належними умовами для функціонування судів і діяльності суддів [3]. Запит на справедливість було пов'язано в очах суспільства з незалежністю судової влади, зокрема від інших гілок державної влади, що зумовило відповідність рівня суспільної цінності незалежності суду запровадженню її охорони кримінально-правовими засобами. У подальшому цей суспільний запит знайшов свій вияв у ст. 126 Конституції України, відповідно до якої незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється [4].

Ст. 376-1 «Незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду» було закріплено у КК України в результаті набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» № 4324 від 6 червня 2009 р. [5]. Як слушно зазначає А.В. Щербина, підстави криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду становили: 1) відсутність інших ефективних засобів протидії окрім кримінально-правової заборони; 2) необхідність кримінально-правової гарантії дотримання принципу верховенства права та належного здійснення правосуддя; 3) рівень суспільної небезпеки; 4) вдосконалення судової системи у світлі її реформування; 5) приведення законодавства у відповідність вимогам міжнародної та європейської правової спільноти [6]. На нашу думку, з цими твердженнями можна погодитись лише частково, оскільки на час запровадження кримінальної відповідальності за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду у КК України вже було закріплено низка норм про кримінально-правову охорону інформації, яка зберігається в автоматизованих системах (розд. XVI КК «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку»). Крім цього, власне кримінально-правова заборона не може бути ефективною за відсутності інших засобів протидії, а вдосконалення судової системи у світлі її реформування, на нашу думку, не є підставою криміналізації, яка є причинною основою процесів, що відбуваються у житті суспільства, розвиток яких породжує об'єктивну необхідність кримінально-правової охорони суспільних явищ або цінностей [7]. Тому, враховуючи положення пояснюва-

льної записки до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» № 4324 від 6 червня 2009 р., доцільність прийняття якого обґрунтовувалась незадовільним станом забезпечення гарантованого Конституцією та законами України принципу незалежності суддів від будь-якого впливу у здійсненні ними правосуддя та необхідністю забезпечення об'єктивного розподілу справ між суддями та недопущення зловживань у процесі розподілу, який на час ухвалення законопроєкту повністю залежав від керівництва відповідного суду, головною підставою криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду є суспільний запит на справедливість в аспекті не інституційної незалежності судової влади, а незалежності судді [8].

Іншу підставу криміналізації незаконного втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду становить необхідність врахування технічного розвитку, обумовленого формуванням електронної демократії, одним із секторів якої електронне правосуддя (е-правосуддя, від англ. electronic justice або e-justice). Електронне правосуддя полягає у використанні інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації правосуддя всіма зацікавленими сторонами з метою підвищення ефективності й якості державних служб, зокрема у взаємодії з приватними особами та підприємствами, а також включає електронне спілкування, обмін даними та доступ до інформації судового характеру, оскільки його головна мета полягає у підвищенні ефективності судової системи і якості правосуддя [9]. Електронне правосуддя означає перехід від паперового документообігу до електронного, а також до широкої електронної взаємодії між суб'єктами судового процесу в тих випадках, коли немає необхідності очної/фізичної присутності. Можна виділити такі інструменти електронного правосуддя: 1) відкритість інформації; 2) дистанційна взаємодія; 3) доступна база судових рішень; 4) міжнародне визнання судових рішень; 5) електронний документообіг; 6) електронне дистанційне відкриття судових справ і подання документів; 7) електронне інформування; 8) електронне консультування.

В Україні електронне правосуддя реалізується через запровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), яка становить організаційно-технічну систему, що забезпечує функціонування електронного судочинства в Україні відповідно до вимог Господарського процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Кримінального процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу України з процедур банкрутства, Законів України «Про судоустрій і статус суддів», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та інших нор-

мативно-правових актів [10]. Функціями Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи є: 1) ведення електронного діловодства; 2) централізоване зберігання документів та інформації в єдиній базі даних; 3) захищене зберігання, автоматизована аналітична і статистична обробка інформації; 3) збереження справ в електронному архіві; 4) обмін документами та інформацією в електронній формі, а також проведення відеоконференцій у режимі реального часу; 5) автоматизація роботи органів правосуддя; 6) формування і ведення суддівського досьє в електронній формі; 7) віддалений доступ користувачів цієї системи до будь-якої інформації, що в ній зберігається; 8) визначення судді для розгляду конкретної справи; 9) добір присяжних; 10) розподіл справ у Вищій кваліфікаційній комісії суддів України, Вищій раді правосуддя, її органах; 11) аудіо- та відеофіксація судових засідань, засідань інших органів правосуддя, їх транслявання в мережі Інтернет; 12) ведення Єдиного державного реєстру судових рішень; 13) функціонування офіційного вебпорталу судової влади України, вебсайтів Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України; 14) функціонування єдиного контакт-центру для управління зверненнями; 15) можливість автоматизованої взаємодії цієї системи з іншими автоматизованими системами державних органів [11]. На теперішній час функціонують лише окремі модулі Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Перехід від автоматизованої системи діловодства суду до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, яка охоплює значну кількість функцій та учасників зумовив розширення предмету кримінально-правової охорони, з огляду на що Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. назву та абзац перший ч. 1 ст. 376-1 КК України викладено у новій редакції, в якій відображено відповідальність за втручання за незаконне втручання в роботу автоматизованих систем в органах та установах системи правосуддя [12]. Водночас, на нашу думку, враховуючи, що втручання в роботу автоматизованих систем в судових органах та установах системи правосуддя України, хоча безумовно є кримінальним правопорушенням проти правосуддя, спосіб його вчинення, а саме умисне внесення неправдивих відомостей чи несвоєчасне внесення відомостей до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, іншої автомати-

зованої системи або несанкціоновані дії з інформацією, що міститься в таких системах, чи інше втручання в роботу таких систем, свідчить про те, це кримінальне правопорушення має ознаки діянь, визначених як правопорушення у Конвенції про кіберзлочинність (Будапештська конвенція). Передусім йдеться про правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем, а саме про незаконний доступ (ст. 2), втручання в дані (ст. 4), втручання в систему (ст. 5). Кожна держава – сторона Конвенції про кіберзлочинність вживає такі законодавчі та інші заходи, які можуть бути необхідними для встановлення кримінальної відповідальності відповідно до її внутрішнього законодавства за умисне вчинення кожного із зазначених діянь [13]. Враховуючи викладене, можна вважати, що однією з підстав криміналізації втручання в роботу автоматизованих систем в установах системи правосуддя України є міжнародно-правові зобов'язання, які виникли на підставі положень Конвенції про кіберзлочинність.

ВИСНОВКИ

Отже, до підстав криміналізації втручання в діяльність судових органів та роботу автоматизованих систем в установах системи правосуддя України належать: 1) зміни у суспільно-політичному ладі, зумовлені переходом від тоталітарного до демократичного політичного режиму, наслідком чого суспільний запит на справедливість став пов'язаним саме з незалежною судовою владою як в інституційному аспекті, так і в індивідуальному аспекті незалежності судді; 2) закріплення положень про незалежність і недоторканність суддів у Конституції України та запровадження у національне законодавство про статус суддів міжнародних стандартів незалежності суддів в інституційному аспекті, що зумовило відповідність суспільної цінності незалежності суду запровадженню її охорони кримінально-правовими засобами; 3) міжнародно-правові зобов'язання України, які виникли на підставі положень Конвенції про кіберзлочинність, у частині криміналізації втручання в роботу автоматизованих систем в судових органах та установах системи правосуддя, а також технічний розвиток, обумовлений, як збільшенням форм використання інформаційно-технічних технологій з метою зменшення участі людини як можливого чинника формування корупційного ризику, так впровадженням електронної демократії, однією із секторів якої електронне правосуддя (е-правосуддя, від англ. electronic justice або e-justice).

Список використаних джерел

1. Терно А.М. Кримінальна відповідальність за невиконання рішення Європейського Суду з прав людини: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2021. 227 с.
2. Мовчан Р.О. Підстави криміналізації злочинів у сфері земельних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 201-205.
3. Рішення Конституційного Суду України від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік». URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5_gp_0.pdf
4. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої

системи документообігу в адміністративних судах» № 4324 від 6 червня 2009 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1475-17/ed20100101#Text>

6. Щербина А.В. Кримінальна відповідальність за незаконне втручання в роботу автоматизованої системи документообігу суду (ст. 376-1 КК): дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2021. С. 65-66.

7. Фоменко М.В. Підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь. Вісник кримінологічної асоціації України. 2021. № 2. С. 33-39.

8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» № 4324 від 6 червня 2009 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34950

9. Електронне урядування та електронна демократія: у 15 ч. / за заг. ред. А.І. Семенченка, В.М. Дрешпака. К., 2017. Ч. 3: Електронна демократія: основи та стратегії реалізації. 84 с.

10. Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, затверджене Рішенням Вищої ради правосуддя від 17 серпня 2021 року № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text>

11. Заява ДСА України. Структура Єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи. URL: <https://web.archive.org/web/20190202042237/https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/oiuty>

12. Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#n40>

13. Конвенція про кіберзлочинність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

References

1. Terno A. M. Criminal liability for failure to comply with the decision of the European Court of Human Rights: diss. ... PhD in legal sciences. Kyiv, 2021. 227 p. (in Ukrainian).

2. Movchan R.O. Grounds for criminalization of crimes in the field of land relations. *Entrepreneurship, economy and law*. 2018. No. 9. P. 201–205. (in Ukrainian).

3. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated July 8, 2016 No. 5-пн/2016 in the case of the constitutional submission of the Supreme Court of Ukraine regarding the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of a separate provision of Clause 11 of the Final Provisions of the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2016". URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/5_rp_0.pdf (in Ukrainian).

4. Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (in Ukrainian).

5. Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Introduction of an Automated Document Management System in Administrative Courts" No. 4324 dated June 6, 2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1475-17/ed20100101#Text> (in Ukrainian).

6. Shcherbyna A.V. Criminal liability for illegal interference in the work of the court's automated document management system (Article 376-1 of the Criminal Code): diss. ... PhD in legal sciences. Mariupol, 2021. pp. 65-66. (in Ukrainian).

7. Fomenko M.V. Grounds for criminalization of socially dangerous acts. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*. 2021. № 2. pp. 33-39. (in Ukrainian).

8. Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Introduction of an Automated Document Management System in Administrative Courts" No. 4324 dated June 6, 2009. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34950 (in Ukrainian).

9. Electronic governance and electronic democracy: in 15 vol. / ed. A.I. Semchenko, V.M. Dreshpak K., 2017. Part 3: Electronic democracy: basics and implementation strategies. 84 p. (in Ukrainian).

10. Regulations on the procedure for the functioning of individual subsystems (modules) of the Unified Judicial Information and Telecommunication System, approved by the Decision of the High Council of Justice dated August 17, 2021 No. 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (in Ukrainian).

11. Statement of the DSA of Ukraine. Structure of the Unified Information and Telecommunication System. URL: <https://web.archive.org/web/20190202042237/https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/esits/oiuty> (in Ukrainian).

12. Law of Ukraine "On Amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts" No. 2147-VIII dated October 3, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#n40> (in Ukrainian).

13. Cybercrime Convention. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (in Ukrainian).

Daria ZONTOVA

postgraduate student, Kyiv University of Law of NAS of Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1488-6685>

GROUND FOR THE CRIMINALIZATION OF INTERFERENCE IN THE ACTIVITIES OF JUDICIAL BODIES AND THE OPERATION OF AUTOMATED SYSTEMS IN THE INSTITUTIONS OF THE JUDICIAL SYSTEM OF UKRAINE

The paper examines the grounds of criminalization of interference in the activities of judicial bodies and the work of automated systems in the institutions of the justice system of Ukraine. Different approaches of scientists regarding the grounds of criminalization of illegal interference in the work of the court's automated document management system have been analyzed. It is indicated that the criminalization of an act in the national legislation is due to a number of different factors, including the peculiarities of certain branches of law and legal culture.

It is indicated that the reasons for criminalizing interference in the activities of judicial bodies and the operation of automated systems in the institutions of the justice system of Ukraine include: 1) changes in the social and political system caused by the transition from a totalitarian to a democratic political regime, as a result of which the public demand for justice became associated precisely with the independent judiciary both in the institutional aspect and in the individual aspect of the independence of the judge; 2) enshrining the provisions on the independence and inviolability of judges in the Constitution of Ukraine and introducing into the national legislation on the status of judges the international standards of independence of judges in the institutional aspect, which determined the conformity of the social value of the independence of the court with the introduction of its protection by criminal legal means; 3) international legal obligations of Ukraine, which arose on the basis of the provisions of the Convention on Cybercrime, in terms of the criminalization of interference in the operation of automated systems in judicial bodies and institutions of the justice system, as well as technical development, due to the increase in the use of information and technical technologies with the aim of reducing human participation as a possible factor in the formation of corruption risk, as well as the introduction of electronic democracy.

Keywords: *interference in activities, judicial bodies, grounds for criminalization, criminal responsibility, international practice, national legislation, court decision, justice*

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.9.4>
УДК 657

Ярослава Ярославівна КРІЛЬ

к.е.н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3421-8094>
e-mail: yaroslava.krill@lnu.edu.ua

Олександра Богданівна ЮРЧЕНКО

к.е.н., доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0126-342X>
e-mail: oleksandra.yurchenko@lnu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗБРОЇ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Здійснене дослідження законодавства у статті дозволяє стверджувати, що існують суттєві неточності та питання у контексті того, які саме суб'єкти господарювання мають право використовувати зброю, а також які види зброї дозволені тому чи іншому підприємству з огляду на його основну діяльність. У статті акцентовано увагу на необхідності ґрунтовного вивчення правового поля діяльності підприємства стосовно можливості використання зброї працівниками для виконання їх службових обов'язків і дотримання ліцензійних вимог та вимог дозвільної системи, що запроваджена органами Міністерства внутрішніх справ України. Розглянуто основні аспекти документального оформлення, обліку придбання та використання вогнепальної, пневматичної та холодної зброї і бойових припасів до неї підприємствами, які мають на це право згідно з чинним законодавством.

Ключові слова: бойові припаси, відомча зброя, вогнепальна зброя, пневматична зброя, холодна зброя, дозвіл, пристрій для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами неслетальної дії

ВСТУП

Після запровадження в Україні спеціального правового режиму як воєнний стан згідно з вимогами Закону України «Про затвердження Указу Президента «Про введення воєнного стану в Україні» № 2102-IX від 24.02.2022 р. та Закону України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12 травня 2015 р. збільшився попит на зброю та її використання. На рівні держави прийнято низку нормативно-правових актів, що суттєво спрощують можливість цивільними особами отримати дозволи на володіння зброєю та її використання у період дії воєнного стану на території України. Зокрема затверджено: Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» № 2114-IX від 3 березня 2022 р. та Наказ міністерства внутрішніх справ № 175 від 07.03.2022 р. «Про затвердження Порядку отримання вогнепальної зброї і боєприпасів цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав». Що ж до підприємств, які згідно законодавства задіяні в таких видах діяльності, де необхідно забезпечувати працівників зброєю для виконання ними своїх трудових обов'язків та її обліку, то проблемні питання залишаються відкритими. Це спричинено насамперед відсутністю затвердженого Закону України «Про зброю» і прийняття якого в умовах дії воєнного стану стає ще більш важливим та пріоритетним. Деякі питання нормативно-правового регулювання, документального оформлення зброї на підприємствах та установах розкрито у працях таких науковців, як Ю.Є. Белінський, О.М. Бокій, А.А. Грін, А.О. Даниленко, С.В. Діденко, М.І. Єрофеев, С.Ю. Попов, а от питання обліку зброї залишається недослідженим, адже лише деякі аспекти обліку розкрито з погляду охоронних підприємств приватної форми власності у фахових виданнях

з бухгалтерського обліку. Відповідно актуальним залишається потреба у висвітленні основних засад облікових процедур стосовно операцій зі зброєю та боєприпасами на підприємствах.

МЕТА статті – дослідження основних засад володіння та використання зброї на підприємствах різних форм власності, а також представлення специфічних рис та суттєвих аспектів обліку господарських операцій, в яких вона задіяна.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Робота базується на нормах вітчизняного законодавства, працях вітчизняних науковців, а також на матеріалах фахових періодичних видань у сфері бухгалтерського обліку. У дослідженні використовувалися загальнонаукові методи теоретичного та логічного узагальнення, аналізу, синтезу, порівняння тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Державне регулювання обігу зброї, боєприпасів та вибухових речовин в будь-якій країні світу є важливим і об'єктивно необхідним, оскільки їх безпідставне, неконтрольоване та незаконне використання складає суспільну небезпеку та сприяє зростанню злочинності. Відповідно формування дієвого правового режиму використання зброї фізичними та юридичними особами, а також суб'єктами органів державної влади базується на нормативно-правових актах, які прописують правила, особливі умови, дозвільні аспекти володіння, використання зброї. І саме чинне законодавство та його норми формують організаційно-правові основи обліку зброї міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Національним банком України, підприємствами, установами, організаціями.

Тому насамперед розглянемо чинні нормативно-правові акти, які регламентують правопорядок у цій сфері правовідносин. Аналізуючи діюче законодавство,

ми змогли виокремити визначення такої категорії «зброя» в діючих нормативних актах таких, як:

1. Інструкція про застосування зброї, бойової техніки, озброєння, кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України, яка затверджена наказом Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003 р. № 200. Відповідно до п. 1.3 Інструкції, «зброя – предмети та пристрої, що призначені для ураження живих цілей, кораблів, літаків (вертольотів) та інших об'єктів і не мають іншого призначення» [1].

2. Інструкція з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння та спеціальних засобів в Бюро економічної безпеки України, яка затверджена Наказом Бюро економічної безпеки України від 12.03.2022 р. № 57, де визначено, що «зброя – пістолети, револьвери, автомати, снайперські та спортивні гвинтівки, штурмові гвинтівки, навчальні пістолети та автомати» [2].

3. Інструкція з організації забезпечення, зберігання, експлуатації, обліку та списання озброєння в Службі судової охорони, яка затверджена наказом ДСА України від 04.06.2020р. № 256 і встановлює, що «зброя – пістолети, пістолети-кулемети, автомати, снайперські та штурмові гвинтівки, спортивні пістолети та гвинтівки, навчальні/учбові пістолети, автомати, снайперські та штурмові гвинтівки» [3].

4. Інструкція про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, і зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, які здійснюють охорону об'єктів електроенергетики, яка затверджена Наказом Міністерства палива та енергетики України від 12.05.2004 р. № 250, п. 1.2, якої передбачає, що «працівники підрозділів охорони для забезпечення охорони об'єктів електроенергетики озброюються вогнепальною зброєю – автоматами, карабінами, пістолетами (револьверами) та спеціальними засобами самооборони, працівники підрозділів сторожової охорони – гладкоствольною вогнепальною зброєю, газовою зброєю, пристроями та спеціальними засобами самооборони» [4].

Вищенаведений перелік інструкцій не є вичерпним і ми бачимо, що усі сфери діяльності, де є потреба у використанні зброї з огляду на специфіку їх функціонування змушені чітко відслідковувати законодавчі норми, які запроваджені саме для їх регулювання. Це спричиняє суттєві труднощі, створені насамперед відсутністю зрозумілого і загального для всіх суб'єктів категорійного апарату обігу зброї. Як ми вже зазначали, в Україні немає затвердженого Закону «Про зброю», який впродовж останніх 17 років залишається у проектному стані різних ініціативних груп (перший проект ініційовано у 1995 р.) і деякі з них навіть прийнято за основу у першому читанні, але остаточно не затверджено і введено в дію. Останній законопроект, який 23.02.2022 р. прийнято за основу в першому читанні

«Про право на цивільну вогнепальну зброю» досі очікує на друге читання. Цей Законопроект повинен врегулювати відносини та право, і громадян, і юридичних осіб в Україні на цивільну вогнепальну зброю, бойові припаси до неї. У ньому, зокрема, визначено зброю як «пристрій або предмет, спеціально виготовлений, конструктивно призначений та технічно придатний для знищення, ураження, ушкодження або заподіяння іншого руйнівного впливу на живі чи неживі об'єкти та цілі, та який не має іншого прямого виробничого чи господарсько-побутового призначення» [5]. На нашу думку, наведене у законопроекті визначення зброї є найбільш повним, а перелік зброї, який найчастіше використовується в Інструкціях [1-4] відображає типи зброї і виокремлює її класифікацію.

Отже, в Україні правове поле використання зброї передбачає існування окремих Інструкцій для різноманітних відомчих установ, служб та департаментів. Наприклад, на сьогодні стосовно обігу зброї, крім вищевказаних Інструкцій [1-4], є Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї в спеціальних адміністраціях територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України, яка затверджена Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України № 30 від 17.02.2015 р., Інструкція про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї працівниками відомчої воєнізованої охорони на підприємствах, в установах і організаціях системи держрезерву України, яка затверджена наказом Державного комітету України з державного матеріального резерву № 428 від 01.12.2010 р. тощо. А от реальне регулювання питань з обігу зброї на підприємствах можна зустріти лише у загальних положеннях Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України № 622 від 21.08.1998 р. (далі – Інструкція № 622) [6]. Слід акцентувати увагу на те, що норми Інструкції № 622, які прослідковуються в її розділах, стосуються операцій зі зброєю міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, підприємствами, установами, організаціями і суб'єктами господарювання. Отже, саме ця Інструкція дозволяє виокремити основні правила та дозвільну систему стосовно придбання, зберігання, обліку, охорони, носіння, перевезення і використання зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, боєприпасів, інших предметів, матеріалів та речовин, відносно зберігання і використання яких встановлено спеціальні правила, порядок та на які поширюється дія дозвільної системи, правил поведінки з ними та їх застосу-

вання [6].

У п. 9.1 гл. 9 розд. II Інструкції № 622 визначено, що вогнепальна, пневматична та холодна зброя і бойові припаси до неї, пристрої та патрони до них міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Національним банком України, підприємствами, установами, організаціями можуть придбаватися для:

- озброєння особового складу охорони, а також окремих осіб, яким за родом служби законом дозволено носіння вогнепальної зброї, пневматичної та холодної зброї, пристроїв;
- науково-дослідних потреб;
- навчальних потреб (забезпечення допризовної військової і спеціальної підготовки);
- спортивних потреб;
- промислового та любительського полювання;
- захисту життя, здоров'я та майна громадян;
- використання на зйомках кінофільмів, у сценічних постановках, циркових виставах;
- експонування в музеях та виставках;
- колекціонування;
- нагородження [6].

Відповідно діяльність підприємств та інших суб'єктів господарювання, яка пов'язана з наведеними вище напрямками передбачає можливість отримати дозвіл на зброю та її наступне використання. Такі дозволи на придбання, зберігання та носіння зброї видаються за наявності нормативно-правового акта, що дозволяє саме цьому підприємству, установі чи організації в межах її виду діяльності користуватися зброєю. Також враховується вік осіб (21 рік), які у процесі виконання службових обов'язків будуть застосовувати зброю і за умови вивчення ними матеріальної частини зброї, правил поводження з нею, її застосування та використання, що закріплюється спеціальною довідкою. Але у контексті кожного напрямку є низка додаткових обмежень і заборон. Наприклад, найбільше питань виникає до сфери охоронної діяльності, в якій, виходячи з норм Інструкції № 622, дозволено користуватися вогнепальною, пневматичною та холодною зброєю. Зокрема, п. 9.5 Інструкції № 622 передбачає, що цивільна охорона озброюється гладкоствольною вогнепальною або пневматичною зброєю, і за погодженням з Національною поліцією України, ГУНП допускається озброєння такої охорони і нарізною вогнепальною зброєю за умови суворого дотримання встановлених вимог до її зберігання та застосування [6] – але цей пункт має низку обмежень. В Україні існує державна служба охорони та приватна, діяльність яких підпорядкована Закону України «Про охоронну діяльність» № 4616-VI від 22.03.2012 р. [7], який визначає організаційно-правові принципи здійснення господарської діяльності у сфері надання послуг з охорони власності та громадян і згідно з яким у здійсненні охоронної діяльності персонал охорони має право застосовувати до осіб, які посягають на об'єкт охорони, заходи фізичного впливу та спеціальні засоби в особливих випадках, якщо інші заходи не привели до припинення посягання або до виконання особою законної вимоги персоналу охорони, перелік яких передбачено Постановою КМУ «Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання

яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності» № 97 від 11.02.2013 р. [8], серед яких є зокрема: газові пістолети і револьвери та патрони до них калібру 6, 8 і 9 мм, заряджені речовинами сльозоточивою та дратівної дії та пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони. Використання газових пістолетів і револьверів, а також патронів до них, які заряджені речовинами сльозоточивою та дратівної дії відбувається згідно з нормами Постанови КМУ № 706 від 7 вересня 1993 р. «Про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивою та дратівливою дії». А от поняття пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії визначено в п. 8.12 гл. 8 розд. II Інструкції № 622 «Види зброї, щодо якої здійснюється дозвільна система», де вони прирівнюються до зброї [6]. Це всі види спеціальних засобів, які можна вважати «зброєю» працівників приватних охоронних фірм, адже діяльність державної служби додатково підпадає також під норми Наказу Міністерства внутрішніх справ «Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів» № 577 від 07.07.2017. У п. 11 розд. 5 передбачено, що персонал поліції охорони, призначений в наряд, забезпечується: табельною вогнепальною зброєю з не менше ніж двома магазинами, спорядженими набоями (автоматична вогнепальна зброя видається за необхідності та за умовами атестата безпеки) [9]. І в Законі «Про охоронну діяльність» є пункт, який встановлює, що його дія поширюється на правовідносини правоохоронних органів у наданні ними охоронних послуг лише в тій частині, що не регулюється іншими спеціалізованими законодавчими актами, які розповсюджуються на них. Отже, лише вони мають право на використання вогнепальної зброї, яка є їх табельною зброєю, як працівників поліції поряд з передбаченими у Законі «Про охоронну діяльність» спеціальними засобами [7].

Перед тим як перейти безпосередньо до висвітлення аспектів відображення зброї на рахунках бухгалтерського обліку вітчизняними підприємствами, хочемо наголосити, що проведений вище аналіз законодавчих вимог до обігу зброї та її використання, дозволяє підсумувати, що існують суттєві застереження до того, які саме суб'єкти господарювання мають право використовувати зброю, а також які види зброї дозволено тому чи іншому підприємству з огляду на його основну діяльність.

Облік зброї на підприємстві починається з її документального оформлення відповідно до вимог діючого наказу про облікову політику підприємства. Але, крім того, зброя передбачає ведення спеціальної документації, яка передбачена нормами Інструкції № 622. Гл. 11 розд. II «Зберігання, облік і використання зброї, основних частин зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та патронів до них» встановлює загальні правила до господарських операцій зі зброєю від моменту її купівлі до наступної реалізації чи утилізації.

Далі будемо використовувати збірну назву, яка закріплена Інструкцією № 622 для вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, пристроїв та патронів до них, що придбані підприємствами, установами, організаціями з метою, яка визначена п. 9.1 гл. 9 розд. II Інструкції № 622 – *відомча зброя* [6].

Підприємства, які використовують відомчу зброю, зобов'язані вести «Книгу обліку вогнепальної зброї і бойових припасів на підприємствах, в установах, організаціях», форма якої закріплена у додатку 22 до Інструкції № 622). Книги повинні бути пронумеровані, прошнуровані і скріплені печаткою органу поліції за місцем розташування підприємства. Облік видачі і прийняття відомчої зброї, що видаються працівникам охорони юридичної особи на час несення служби, здійснюється відповідальною особою у книзі обліку видачі і прийняття вогнепальної зброї і боєприпасів. На нашу думку, ці форми обліку зброї можуть слугувати і бухгалтерськими документами для відображення операцій зі зброєю. Непридатна для подальшого використання відомча зброя здається підприємствами, установами, організаціями в органи поліції, які видали дозвіл на її придбання або зберігання [6].

Специфіка бухгалтерського обліку відомчої зброї на підприємстві буде залежати від того, до якої групи активів вона буде відноситися і на якому рахунку відбуватиметься її облік. Насамперед для потреб обліку слід розмежовувати саму зброю і бойові припаси до неї (патрони тощо). Облік зброї необхідно вести згідно з нормами НП(С)БО 7 «Основні засоби», яке затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. [10]. Для розмежування основних засобів підприємства вказують цінову межу, яка дозволяє виокремлювати такий окремий вид необоротних активів як малоцінні необоротні матеріальні активи. Якщо підприємство здійснює облік зброї як основного засобу, тоді доцільно використовувати рахунок 10 «Основні засоби», субрахунок 109 «Інші основні засоби» згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств та організацій № 291 від 30.11.99 р. [11]. Відповідно за дебетом рахунку 109 «Інші основні засоби» відображається надходження (придбання) зброї і формування її балансової вартості, а за кредитом – списання чи реалізація зброї. Якщо зброя прирівнюється до малоцінних необоротних активів, тоді використовується рахунок 11 «Інші необоротні активи» та субрахунок 112 «Малоцінні необоротні матеріальні активи» [11]. Наказом державної служби статистики України № 266 від 22.10.2021 р. скасовано наказ Міністерства статистики України «Про затвердження типових форм первинного обліку» № 352 від 29 грудня 1995 р. і на сьогодні підприємства фактично мають право самостійно розроб-

ляти і затверджувати наказом на підприємстві форми первинного обліку основних засобів, що доцільно враховувати і в обліку зброї.

За своїми характеристиками боєприпаси (патрони тощо) можна віднести до категорії оборотних активів та класифікувати, як запаси відповідно до вимог Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», яке затверджене Наказом Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 [12]. У такому випадку облік доцільно вести на рахунку 20 «Виробничі запаси» і субрахунку 209 «Інші матеріали» з можливістю виокремлення субрахунку другого порядку [11]. Однак, існує також можливість вести облік боєприпасів на рахунку 22 «Малоцінні швидкозношувані предмети (МШП)» [11] з огляду на те, що вони можуть бути частиною спеціального одягу працівників залежно від сфери діяльності, яким вони забезпечуються для виконання своїх службових обов'язків. На нашу думку, облік боєприпасів доцільніше вести саме на рахунку 22 «МШП» в межах відповідних субрахунків з огляду на класифікацію боєприпасів. Відносно документального оформлення, то підприємство також має використовувати документи для обліку малоцінних швидкозношуваних предметів, форми яких затверджено наказом керівника підприємства.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного дослідження можливо зробити висновок, що, безумовно, існує велика кількість дозволів, що регулюють та обмежують можливість забезпечувати працівників підприємства зброєю конкретного виду. Існує необхідність ґрунтовно вивчати нормативно-правові акти, що регламентують діяльність підприємства з огляду на можливість використання вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, пристроїв та патронів до них працівниками підприємства для виконання їх службових обов'язків і дотримання ліцензійних вимог та вимог дозвільної системи, що запроваджена органами Міністерства внутрішніх справ України. Запровадження єдиного законодавчого акту з обігу зброї у контексті не лише цивільного населення, але й юридичних осіб різних форм власності в межах їх основної діяльності дозволить подолати труднощі із застосування єдиної класифікації зброї, підходів до її використання різними юридичними особами, її чіткого документування та організації обліку. Отже, механізм нормативно-правового врегулювання обігу зброї та її обліку розповсюджується на всі суспільні відносини і потребує чіткого упорядкування всіх можливих видів господарських процесів у цій сфері, задля забезпечення максимально прозорості дій їх учасників та належного контролю за цими діями.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Інструкції про застосування зброї, бойової техніки, озброєння, кораблів (катерів), літаків і вертольотів Державної прикордонної служби України, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу під час охорони державного кордону та виключної (морської) економічної зони України: Наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України від 21.10.2003р. № 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03#Text>
2. Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння та спеціальних засобів в Бюро економічної безпеки України: Наказ Бюро економічної безпеки України від 12.03.2022 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0530-22#Text>

3. Інструкція з організації забезпечення, зберігання, експлуатації, обліку та списання озброєння в Службі судової охорони: Наказ ДСА України від 04.06.2020 № 256. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/256_SSO_equipment_new
4. Інструкція про порядок придбання, перевезення, зберігання, обліку та використання вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, спеціальних засобів самооборони, а також пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, і зазначених патронів підрозділами відомчої воєнізованої та сторожової охорони, які здійснюють охорону об'єктів електроенергетики: Наказ Міністерства палива та енергетики України від 12.05.2004р. № 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0760-04#Text>
5. Проект Закону «Про право на цивільну вогнепальну зброю» № 5708 від 25.06.2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190>
6. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.98 р. № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>
7. Про охоронну діяльність: Закон України від 22 березня 2012 р. № 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17>
8. Про затвердження переліку спеціальних засобів, придбання, зберігання та використання яких здійснюється суб'єктами охоронної діяльності: Постанова КМУ від 11 лютого 2013 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/97-2013-п#Text>
9. Про організацію службової діяльності поліції охорони з питань забезпечення фізичної охорони об'єктів: Наказ Міністерства внутрішніх справ від 07.07.2017 № 577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#Text>
10. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>
11. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291 зі змінами і доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99>
12. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Засоби»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99>

References

1. On the approval of the Instructions on the use of weapons, military equipment, weapons, ships (boats), airplanes and helicopters of the State Border Service of Ukraine, special means and measures of physical influence during the protection of the state border and the exclusive (maritime) economic zone of Ukraine: Order of the Administration of the State Border Service of Ukraine dated October 21, 2003 No. 200. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0963-03#Text> (in Ukrainian).
2. On the approval of the Instructions for organizing the supply, storage and operation of weapons and special means in the Bureau of Economic Security of Ukraine: Order of the Bureau of Economic Security of Ukraine dated March 12, 2022. No. 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0530-22#Text> (in Ukrainian).
3. On the approval of the Instructions on the organization of provision, storage, operation, accounting and write-off of weapons in the Court Security Service, which was approved by the order of the State Security Service of Ukraine dated June 04, 2020 No. 256. URL: https://dsa.court.gov.ua/dsa/inshe/14/256_SSO_equipment_new (in Ukrainian).
4. On the approval of the Instructions on the procedure for the acquisition, transportation, storage, accounting and use of firearms and ammunition for them, special means of self-defense, as well as devices of domestic production for firing cartridges equipped with rubber or metal projectiles similar in their properties to non-lethal action, and the specified cartridges by subdivisions of departmental paramilitary and sentry guards, which provide protection of electric power facilities, which was approved by the Order of the Ministry of Fuel and Energy of Ukraine dated May 12, 2004. No. 250. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0760-04#Text> (in Ukrainian).
5. Draft Law "On the Right to Civilian Firearms" No. 5708 dated June 25, 2021. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/27190> (in Ukrainian).
6. On the approval of the Instructions on the procedure for the manufacture, acquisition, storage, accounting, transportation and use of firearms, pneumatic, cold and cooled weapons, devices of domestic production for firing cartridges, equipped with rubber or similar in their properties metal projectiles of non-lethal action, and cartridges for them, and as well as ammunition for weapons, main parts of weapons and explosive materials: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine dated August 21, 1998 No. 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text> (in Ukrainian).
7. On security activities: Law of Ukraine dated March 22, 2012 No. 4616-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4616-17> (in Ukrainian).
8. On the approval of the list of special means, acquisition, storage and the use of which is carried out by subjects of security activities: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 11, 2013 No. 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/97-2013-п#Text> (in Ukrainian).
9. On the organization of official activities of the security police in matters of physical security of objects: Order of the Ministry of Internal Affairs dated July 7, 2017 No. 577. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0989-17#Text> (in Ukrainian).
10. National Regulation (standard) of accounting 7 "Fixed assets": Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated April 27, 2000 No. 92. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (in Ukrainian).
11. Instructions on the application of the Plan of accounts for the accounting of assets, capital, liabilities and economic transactions of enterprises and organizations: Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated November 30, 1999 No. 291 with changes and additions. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0892-99> (in Ukrainian).
12. National Regulation (standard) of accounting 9 "Inventories": Order of the Ministry of Finance of Ukraine dated October 20, 1999 No. 246. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0751-99> (in Ukrainian).

Yaroslava KRIL

PhD in Economics, Associate Professor, Ivan Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3421-8094>

e-mail: yaroslava.krill@lnu.edu.ua

Oleksandra YURCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Ivan Franko National University of Lviv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0126-342X>

e-mail: oleksandra.yurchenko@lnu.edu.ua

FEATURES OF WEAPONS ACCOUNTING AT THE ENTERPRISE

Introduction. Theoretical, legal and accounting problems in the field of weapons circulation in Ukraine reflect the needs of modern society. They require scientific conceptualization and a thorough study of theoretical, organizational and legal foundations.

The purpose of the paper is to study the legal regime of ownership of weapons, acquisition, possession, disposal and use of weapons and ammunition by Ukrainian enterprises and to highlight accounting procedures that are directly related thereto.

Results. The organizational and legal aspect of weapons accounting at the enterprise consists in properly formulating the rules for the use of weapons by the enterprise within the existing permit system in the domestic legal space. The conducted research of the legislation allows us to state that there are significant inaccuracies and questions related to the types of business entities that have the right to use weapons, as well as to the types of weapons that are allowed to this or that enterprise in view of its main activity, because there are a large number of permits, which regulate and limit the possibility of providing employees of the enterprise with weapons of a specific type. The paper focuses on the need for a thorough study of the legal field of the company's activities in view of the possibility of using weapons by employees to perform their official duties and comply with licensing requirements and the permit system requirements introduced by the authorities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. The paper considers the main aspects of documenting and accounting for the acquisition and use of firearms, pneumatic and melee weapons and ammunition by enterprises that have the right to do so according to the current legislation.

Conclusion. Analyzing the Ukrainian legislation that regulates the circulation of weapons in Ukraine, it is possible to identify the main problem, which consists, first of all, in the absence of a single Law of Ukraine "On Weapons". The introduction of a single legislative act on the circulation of weapons in the context of not only the civilian population, but also legal entities of various forms of ownership within the scope of their main activity will overcome difficulties in applying a unified classification of weapons, approaches to their use by different legal entities, their clear documentation and organization of accounting.

Keywords: ammunition, departmental weapons, firearms, pneumatic weapons, melee weapons, permits, devices for firing cartridges equipped with non-lethal rubber or similar metal projectiles

Олена В'ячеславівна СТАНІСЛАВИК

д.е.н., доцент, професор кафедри, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2481-9961>
e-mail: elenastanislavyyk@ukr.net

Олександр Михайлович КОВАЛЕНКО

д.е.н., професор, Національний університет "Одеська політехніка"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9702-2772>
e-mail: a.m.kovalenko@mzeid.in

МАРКЕТИНГ ЯК СКЛАДНИК ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті показано значення і місце маркетингового складника в інноваційній діяльності підприємства. Удосконалено схему функціональної структури бізнесу. Вказано особливості структури базисних функціоналів бізнесу. Висвітлено значення базисних функціоналів для інноваційної діяльності підприємства, зокрема маркетингового та інноватики. Для забезпечення інноваційного розвитку розглянуто ключові риси моделі інноваційних пріоритетів підприємства та показано важливість слідування вимогам концепції клієнтського маркетингу. Позначено вимоги якісного формування інформаційного функціоналу та функціоналу інтелекту.

Ключові слова: маркетинг, інноваційна діяльність підприємства, інновації, функціонал маркетингу, інноваційні проекти, модель інноваційних пріоритетів, клієнтський маркетинг

ВСТУП

Інноваційна діяльність є необхідною умовою покращення стану підприємства та його положення на ринку. В її основі лежать певні ідеї: прості, реалізація яких не вимагає значних інвестицій та глобальні, що ґрунтуються на фундаментально-пошукових науково-дослідних роботах і які потребують суттєвих інвестиційних витрат. Однак дуже часто очікувана ефективність інноваційних проектів не досягається. Ризики, пов'язані з неповерненням витрачених ресурсів зростають з підвищенням рівня радикальності наукових розробок, що становлять основу проектів. У багатьох випадках під час виведення продукту на ринок з'являються нові конкуренти або до моменту його появи виявляються неготовими самі потенційні споживачі. Крім того, має місце низький рівень інноваційної активності, що пояснюється низьким рівнем інноваційного потенціалу та недостатністю ресурсів на його збільшення. Водночас насамперед висуваються інноваційні проблеми, тоді як значення маркетингу в інноваційній діяльності підприємства відходить на другий план.

Питанням забезпечення розвитку інноваційної діяльності підприємства на засадах маркетингу та вироблення необхідних для цього елементів та інструментів присвячено багато наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: І.Т. Балабанова, В.В. Вітлінського, С.М. Ілляшенка, Дж. М. Кейнса, А.О. Князевич, Ф. Котлера, О.В. Крайчук, Дж. Міда, Дж. Неймана, Я.Д. Паранюк, Т.Г. Плисюк, В.І. Покотилова, А.В. Череп, Й. Шумпетера та ін. У працях цих авторів розроблено певний теоретичний та методологічний базис, досліджено проблеми інноваційної діяльності та маркетингу, висвітлено підходи до управління і мі-

німізації ризиків тощо. Однак слід зазначити, що, незважаючи на всю вивченість цих питань, деякі з них залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, йдеться про сучасну роль маркетингового складника в інноваційній діяльності підприємства, проблеми забезпечення інноваційного розвитку підприємства крізь спектр єдиної інноваційно-маркетингової діяльності з виділенням концепції клієнтського маркетингу як пріоритетної.

МЕТА статті – висвітлення значення маркетингу як складника інноваційної діяльності підприємства.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є праці провідних вчених, а також матеріали періодичних видань. У дослідженні використано методи аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, системний підхід тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Узагальнюючи всі типи можливих інновацій, можна виділити продуктові та процесні (технологічні) і маркетингові та організаційні інновації (нетехнологічні).

Слід відзначити, що нетехнологічні інновації приносять ефект тільки підприємству, що є виробником продукції. Цей тип інновацій є відображенням концепції т.зв. економного маркетингу і суттєво не впливає на формування технологічного укладу країни, темпи науково-технічного прогресу. Крім того, він консервує традиційний ринок товарів і послуг та стримує нову пропозицію.

Найбільш представницьким типом технологічних інновацій, що дає можливість розглянути всі проблемні аспекти інноваційних процесів, є продуктові інновації.

Залежно від потенціалу продуктових інновацій всі

інноваційні проекти можна розділити на радикальні, модернізуючі і модифікуючі. Можна припустити, що останні дві групи відносяться до вже існуючих категорій товарів, де чітко визначені обидві ринкові сторони – виробники та споживачі (продавці та покупці). Інноваційне середовище тут досить передбачуване і має форму сформованого поєднання інноваційної привабливості ринку та інноваційного потенціалу підприємства. Зрозуміло, що, впроваджуючи модифікуючий або модернізуючий інноваційний проект, підприємство повинно у своєму розпорядженні мати або розвинути свій інноваційний потенціал, представлений науково-експериментальною базою, матеріально-технічними ресурсами, кадрами.

Відзначимо, що інноваційний потенціал підприємства є важливим фактором інноваційної діяльності підприємства, однак він не завжди визначає її ефективність. Інноваційний продукт, випущений новоствореним підприємством або продукт, що замінив частину асортименту давно існуючого підприємства, – це результат бізнес-процесу в цілому.

Для більш ґрунтовного дослідження проблематики статті звернемось до праці Ф.А. Шамрая «Ефективність машинобудівного бізнесу» [1]. У ній описано схему функціональної структури бізнесу, яку, на нашу думку, можна вдосконалити та запропонувати в якості умови успішного виведення та закріплення на ринку інноваційного продукту (рис. 1).

Рис. 1. Схема функціональної структури бізнесу [вдосконалено авторами]

Сенс виконаного авторського удосконалення полягає у зміні позиціонування маркетингового функціоналу, який, на наш погляд, в інноваційних процесах розширеного типу повинен бути попереду функціоналу інноватики. Конкретний функціонал, що використаний в якості певного системного утворення, дає змогу реалізувати конкретну функцію управління. Ми згодні з автором [1], що вказані сім функціоналів (рис. 1) заслуговують назви базисних бізнес-функціоналів. З наведеної схеми видно, що виходом кожного функціоналу є вхід в наступний, водночас вихід кожного функціоналу безпосередньо спрямований на виробничий функціонал. Структура функціоналів схожа, однак зміст підсистем, вхід кожного з них в систему не обмежується виходом попереднього.

Слід відзначити, що кінцевий результат будь-якої діяльності (інноваційної, маркетингової, кадрової тощо) буде мати місце на виході виробничого функціоналу. Вихід виробничого функціоналу у суті відповідає результатам функціонування підприємства як економічної системи.

Відмітимо, що інноваційний потенціал підприємства є основою керованої підсистеми функціоналу інноватики, що залежно від його величини та ефективності управління ним, безпосередньо формує на підприємстві результат виходу функціоналу інноватики, але не інноваційної діяльності.

Виходом функціоналу інноватики можна вважати підтверджену документально можливість виробництва нової продукції як результат науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Результат інноваційної діяльності загалом, тобто інноваційний продукт, визначається всією сукупністю базисних функціоналів. Недоробки у формуванні кожного з них можуть звести на нуль всі можливості інноваційного потенціалу, наприклад, це можуть бути невраховані ризики [2].

Звертаючись до маркетингового функціоналу, відзначимо, що його роль на підприємствах, що функціонують на товарних ринках, що устоялися, зводиться переважно до маркетингу тактичного (комунікативна політика, цінова, товарна, збутова). Товарна політика в цих умовах у кращому випадку передбачає незначні конструкційні зміни у виробі, заміну матеріалів, зміну дизайну, упаковки тощо, про можливості яких, звичайно, попереджає інструкція з експлуатації.

Разом з іншими змінами складників маркетингового комплексу зазначене і являє собою суть маркетингових інновацій.

Якщо йдеться про зміни базової моделі, то це вже ніщо інше як продуктова інновація. Організація бізнесу з виробництва зазначеного продукту вимагає протягом усього життєвого циклу створення та ефективного використання всіх базисних функціоналів. В основі радикальних продуктових інновацій лежать, як правило, фундаментальні та пошукові науково-дослідні роботи, здійснення яких відбувається звичайно у зовнішньому середовищі підприємства.

Фундаментом моделі інноваційних пріоритетів є реалізація багатьох ідей, які системно надходять як зсередини підприємства, так і ззовні [3]. Це результати впровадження раціоналізаторських пропозицій, впровадження нових матеріалів, методів та прийомів праці. Модель повинна бути прозорою, динамічною та відкритою, її ідеї рухаються в усіх напрямках в межах реалізації інноваційної ідеології на підприємстві або ж з ініціативи працівників.

Слід відзначити, що для забезпечення спадкоємності бізнес-проектів необхідно, щоб підприємство функціонувало в межах чітко визначеної стратегії маркетингу. В рамках загальноприйнятого різновиду до них можна віднести різні стратегії розвитку: стра-

тегію диференціації або концентрації, стратегію фінансового лідерства.

Стратегія диференціації, або розвитку товарного ряду, передбачає активізацію діяльності у напрямі продуктових інновацій. Концентрація на обраному сегменті, або стратегія фахівця, активно сприяє пошуку та розвитку управлінських інновацій, що спрямовано на встановлення та розвиток нових клієнтських потреб.

Слідування стратегії фінансового лідерства, або зниження витрат, висуває на першу позицію процесні інновації.

Для забезпечення інноваційного розвитку підприємству потрібні всі компоненти моделі інноваційних пріоритетів. Найбільш проривні, успішні інновації, формують вершину моделі. Вони формуються на базі фундаментальних і пошукових науково-дослідних робіт та власних розробок підприємства. Вони можуть сформувати множину поступово-радикальних інновацій, основу яких складають продукти підприємства, що отримали через багаторазові приватні модернізації і модифікації суттєву відмінність від первинної, базової моделі, тобто у суті йдеться про нову продукцію.

Сприйняття продукту ринком є обов'язковою умовою інновації [4, 5], тому слід забезпечити своєчасне формування так званої «продажної» інформації. Центральною ланкою системи «продажної» інформації є сукупність важливих аспектів продукції, тобто того, що підтверджує відчутну і доказову перевагу розробленого продукту порівняно з продуктами конкурентів [6]. «Продажні» аспекти пов'язані з функціональністю продукції, її доставкою, зберіганням, установкою, обслуговуванням. Очевидно, що за умов наявності існуючого ринку даного товару, клієнт має відповідну купівельну компетенцію для сприйняття зазначених аспектів нового товару.

Значно складніше сформувати «продажні» аспекти для проєктів, основу яких становлять радикальні інновації. Маркетингова функція в цьому випадку полягає у забезпеченні створення у клієнта правильних критеріїв вибору і усвідомлених (інформованих) потреб за продуктом, що раніше не був присутній на ринку. Маркетингові розробки на цьому етапі складають основу формування потреб, іноді не усвідомлюваних клієнтом, але вже закладених у продукт у вигляді «продажних» аспектів. За своїм характером їх можна віднести до маркетингу стратегічного. Дану концепцію можна назвати концепцією клієнтського маркетингу. Ця стадія маркетингових досліджень повинна забезпечити обсяг інформації, яка потрібна для формування технічного завдання для розробників, що гарантують комерціалізацію товару в передбачуваних конкурентних умовах. Саме ця обставина інноваційної діяльності підприємства відносно радикальних інновацій зумовлює пріоритетну позицію маркетингового функціоналу у пропонованому нами вигляді функціональної структури інноваційного бізнесу.

Ймовірність забезпечення необхідного результату на виході маркетингового функціоналу залежить від маркетингового потенціалу, що є центральною ланкою керованої підсистеми маркетингового функціоналу.

Так само як і з інноваційним потенціалом, маркетинговий потенціал є найважливішим, але не єдиним складником ефективної маркетингової діяльності підприємства.

Оптимальні маркетингові рішення тактичного або стратегічного характеру, тобто на виході функціоналу, мають відбитися на виробничому функціоналі, тобто на виході підприємства як виробничої системи. Ними звичайно є або безпосередньо маркетингові інновації, що прямо впливають на обсяги випуску та продажів, або інновації продуктові, отримані у процесі реалізації функціоналу інноватики, що мають певні характеристики, які забезпечують їм наявність відповідних «продажних» аспектів.

З вищесказаного випливає, що маркетинговий функціонал та функціонал інноватики мають схожі категорії в основі їх керованих підсистем, тобто потенціали. Видано велику кількість наукових праць теоретичного характеру та практичної направленості з їх оцінювання, моніторингу, пріоритетів у плануванні. Робота [2] містить визначення складових обох потенціалів, обґрунтування можливості вартісної оцінки, необхідності першочергового підвищення ефективності використання замість поширеної думки відносно їх нарощування.

Суттєве значення має встановлення найімовірнішого місця формування умов зародження технологічних інновацій радикального характеру. Справедливо вважаючи, що сфера малого та середнього підприємництва більш динамічна щодо впровадження інновацій [7], слід відмітити, що самі інновації тут є маловитратними і, скоріш за все, малоефективними. Вони укладаються у сегмент нетехнологічних інновацій, тобто маркетингових, організаційних, а у частині технологічних інновацій в сегмент нових можливостей, але не в групу радикальних.

Вказане твердження, на наш погляд, виглядає логічним, враховуючи велике значення для інноваційного процесу функціоналів інформаційного забезпечення та інтелекту [8], що займають перші позиції у функціональній структурі інноваційного бізнесу.

Високу якість формування зазначених функціоналів можливо забезпечити не просто на великих підприємствах, провідних підприємствах відповідних кластерів, а всередині них у рамках промислово-фінансових груп, що недоступно для підприємств малого та середнього бізнесу. Відповідно й їх маркетинговий функціонал не зможе забезпечити формування необхідного виходу на функціонал інноватики.

ВИСНОВКИ

Отже, маркетингова складова в інноваційній діяльності підприємства займає особливо важливе місце, оскільки визначає долю багатьох винаходів та відкриттів. Це свідчить про існуючу необхідність розгляду проблеми інноваційного розвитку вітчизняних підприємств крізь спектр єдиної інноваційно-маркетингової діяльності з виділенням концепції клієнтського маркетингу як пріоритетної задля забезпечення прискорення темпів науково-технічного прогресу.

Список використаних джерел

1. Шамрай Ф.А. Эффективность машиностроительного бизнеса. *Станочный парк*. 2008. № 11. С. 40-43.
2. Фильберт Л.В., Иваницкая А.Е. Развитие механизма управления инновационной деятельностью предприятий. *Экономика в промышленности*. 2013. № 1. С. 85-89.
3. Кантер Р.М. Постепенно-радикальные инновации. *Harvard Business Review*. 2010. № 7 (8). С. 32.
4. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: міжуніверситетська колективна монографія / за ред. Є.І. Масленнікова. Херсон: Грінь Д.С., 2016. 854 с.
5. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: міжуніверситетська колективна монографія / за ред. К.В. Ковтуненко, Є.І. Масленнікова. Херсон: Грінь Д.С., 2017. Вип. 2. 906 с.
6. Репьев А.П. Маркетинг технологий. *Школа Александра Репьева*. URL: <http://www.repiev.ru/articles/Technologies.htm>
7. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: міжуніверситетська колективна монографія / за ред. Л.О. Волощук, Є.І. Масленнікова. Херсон: Грінь Д.С., 2019. Вип. 4. 524 с.
8. Менеджмент зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності (для магістрів): навч. посіб. / за ред. С.С. Шаповал, М.А. Зайця. Київ: Фенікс, 2009. 588 с.

References

1. Shamrai F.A. Efficiency of the machine-building business. *Machine park*. 2008. № 11. pp. 40-43. (in Russian).
2. Filbert L.V. Ivanitskaya A.E. Development of enterprises' mechanism of innovative activity management. *Economics in industry*. 2013. № 1. pp. 85-89. (in Russian).
3. Kanter R.M. Gradually radical innovations. *Harvard Business Review*. 2010. № 7 (8). P. 32. (in Russian).
4. Innovative economy: theoretical and practical aspects: interuniversity collective monograph / ed. Ye.I. Maslennikov. Kherson, 2016. 854 p. (in Ukrainian).
5. Innovative economy: theoretical and practical aspects: interuniversity collective monograph / ed. K.V. Kovtunenکو, Ye.I. Maslennikov. Kherson, 2017. Issue 2. 906 p. (in Ukrainian).
6. Repiev A.P. Technology Marketing. *Aleksandr Repiev School*. URL: <http://www.repiev.ru/articles/Technologies.htm> (in Russian).
7. Innovative economy: theoretical and practical aspects: interuniversity collective monograph / ed. L.O. Voloshchuk, Ye.I. Maslennikov. Kherson, 2019. Issue 4. 524 p. (in Ukrainian).
8. Management of international economic and innovative activities (for masters) / ed. S.S. Shapoval, M.A. Zaiets. Kyiv, 2009. 588 p. (in Ukrainian).

Olena STANISLAVYK

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of department, State University of Intellectual Technologies and Communications
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2481-9961>
e-mail: elenastanislayyk@ukr.net

Oleksandr KOVALENKO

Doctor of Economics, Professor, Odesa Polytechnic National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9702-2772>
e-mail: a.m.kovalenko@mzeid.in

MARKETING AS A COMPONENT OF ENTERPRISE'S INNOVATIVE ACTIVITY

Introduction. Innovative activity is a necessary condition for improving the state of the enterprise and its position in the market. It is based on certain ideas: simple, the implementation of which does not require significant investment and global, based on fundamental research works and which require significant investment costs. However, very often the expected effectiveness of innovative projects is not achieved. The risks associated with non-return of spent resources increase with the increasing the level of radicalism of scientific developments, that form the basis of projects. In many cases, new competitors appear during the bringing the product to market, or by the time it appears, potential consumers are unprepared. In addition, there is a low level of innovation activity, due to the low level of innovation potential and insufficiency of resources to increase it. At the same time, first of all, innovative problems are put forward, while the importance of marketing in the innovative activity of the enterprise recedes into the background.

The purpose of the paper is to highlight the importance of marketing as a component of innovative activities of the enterprise.

Results. In the paper it is shown the importance and place of the marketing component in the innovative activity of the enterprise. The scheme of the functional structure of the business has been improved. The peculiarities of the structure of basic business functionalities are indicated. The importance of basic functionalities for innovative activity of the enterprise, in particular marketing and innovatics, is highlighted. To ensure innovative development, the key features of the model of innovative priorities of the enterprise are considered and importance of following the requirements of the concept of customer marketing is shown. The requirements for the qualitative formation of information functionality and functionality of intelligence are indicated.

Conclusion. The marketing component in innovative activity of the enterprise occupies a particularly important place, because determines the fate of many inventions and discoveries. It indicates the need to consider the problem of innovative development of domestic enterprises through the spectrum of unified innovative and marketing activities with highlighting the concept of customer marketing as a priority to accelerate the pace of scientific and technical progress.

Keywords: marketing, enterprises' innovation activity, innovations, functional marketing, innovation projects, model of innovation priorities, customer marketing

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2022.9.6>
УДК 378.1

Олександр Миколайович САМОЙЛЕНКО

д.пед.н., професор, Національна академія статистики, обліку та аудиту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6440-9310>

e-mail: omsamoylenko@nasoa.edu.ua

Олександр Вікторович СТАВИЦЬКИЙ

к.е.н., доцент, Національна академія статистики, обліку та аудиту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2114-0892>

e-mail: ovstaviitskiy@nasoa.edu.ua

Олена Юріївна ЗАКРЕВСЬКА

к.е.н., доцент, Національна академія статистики, обліку та аудиту

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4118-389X>

e-mail: OYUZakrevska@nasoa.edu.ua

Тетяна Валеріївна ДАНИЛЬЧЕНКО

к.т.н., доцент кафедри, КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6174-946X>

e-mail: tana415@ukr.net

ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ЦИКЛУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ЕКОНОМІЦІ

У статті досліджено праці вітчизняних та іноземних вчених з питань розвитку компетентностей у вивченні дисциплін циклу інформаційних технологій. Відображено поділ компетентностей за різними методологіями. Описано класифікацію компетентностей. Досліджено технологічний інструментарій єдиного інформаційно-освітнього середовища. Виділена концепція накопичення компетентностей.

Ключові слова: методика, компетентнісний підхід, інформаційні технології, цикл, дисципліна, здобувачі вищої освіти, освітній процес

ВСТУП

Важливим кроком у розвитку економіки України і світової діяльності загалом є розвиток та реалізація компетентнісного підходу до вивчення дисциплін циклу інформаційних технологій. До того ж внаслідок пандемії в усьому світі потреба цифровізації в освітньому процесі закладів вищої освіти набуває ще більшого значення. Необхідно враховувати можливості та набуті уміння, знання, навички здобувачів вищої освіти конкретного закладу, спеціальності та курсу. Підготовка здобувачів вищої освіти в умовах єдиного інформаційно-освітнього середовища робить актуальною проблему оцінювання результатів освітнього процесу. Складність цієї процедури пов'язана з сутнісною особливістю компетентностей, які є інтегральною характеристикою особистості. Вони формуються у процесі діяльності посередництвом освоєння змісту освітньої програми з адекватним використанням освітніх технологій. Проблему підходів до вивчення дисциплін циклу інформаційних технологій в економіці досліджували такі вчені, як Г.О. Андрощук [1], В.Ю. Биков [2], М.Д. Ведерніков [3], Н.А. Доценко [4], В.М. Захарченко [5], В.С. Кубійда [1], В.І. Луговий [5], Ю.М. Рашкевич [5], О.С. Мантур-Чубата [3], О.М. Петроє [1], Ж.В. Таланова [5], Л.І. Федулова [1], О.О. Чернушкіна [3] та ін.

МЕТА статті – дослідити методику реалізації компетентнісного підходу до вивчення дисциплін циклу інформаційних технологій.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Методичну основу дослідження складають загальнонаукові методи: логічного узагальнення, табличний,

графічний, синтезу, індукції, дедукції. Інформаційною базою дослідження у написанні статті були, зокрема, наукові фахові статті, проєкт закону, Інтернет-джерела.

РЕЗУЛЬТАТИ

Здійснений аналіз досліджень зарубіжних і вітчизняних учених показав, що науковій літературі зустрічаються два терміни «компетентність» і «компетенція». Термін «компетенція» використовують у розумінні вимог до знань, умінь і навичок кандидата для виконання професійної діяльності [1]. Зі свого боку «компетентність» визначається як особистісна характеристика самої людини [2], формування і розвиток компетентностей може розглядатися у вигляді тривалого, циклічного інтеграційного процесу, що реалізується в ході освоєння освітньої програми вищої освіти. Компетентнісний підхід обумовлений загальноєвропейською тенденцією побудови освітніх програм вищої освіти – Tuning. Спочатку Tuning, задуманий як найбільший європейський проєкт для вирішення суто європейських освітніх проблем, став згодом методологією і був адаптований у структурах вищої освіти різних країн. На сьогодні методологія Tuning активно запроваджується і в освіту України. Основна позиція методології полягає в розвитку компетентностей в ході освоєння змісту дисципліни циклу інформаційних технологій в економіці, в рамках освітньої програми і їх оцінювання на різних етапах освітнього процесу [6; 7].

Під компетентностями розуміють поєднання таких складників, як знання і розуміння, що дозволяють описати рівень оволодіння ними і ступінь їх реалізації. Вони проявляються в ситуації, коли приводиться в дію певна здатність людини, що дозволяє виконати поставлене завдання, а рівень її виконання під-

дається оцінюванню. Слід зазначити, що неможливо в абсолютних величинах оцінити наявність або відсутність компетентності, оскільки володіння ними відбувається в різному ступені, що дозволяє зі свого боку говорити про можливість їх формування під час теоретичного і практичного навчання. Особливістю компетентностей є те, що вони набуваються поступово, формуються цілою низкою навчальних дисциплін або модулів на різних етапах даної програми, і можуть починати формуватися в рамках програми одного рівня вищої освіти, а закінчувати формування на іншому, вищому рівні [7; 8].

Методологія Tuning пропонує поділ компетентностей на дві групи: предметно-спеціальні (фахові) компетентності (subject specific competences) та загальні компетентності (generic competences, transferable skills). Згідно з визначенням перші залежать від предметної області, адже вони визначають профіль освітньої програми та кваліфікацію випускника, роблять кожну освітню програму індивідуальною. Інші, не менш важливі, компетентності, якими студент оволодіває у процесі виконання даної освітньої програми, носять універсальний, не прив'язаний до предметної області характер. Це, наприклад, здатність до навчання, креативність, володіння іноземними мовами, базовими інформаційними технологіями тощо. Хоча ці загальні компетентності повинні збалансованими із спеціальними компетентностями, у розробленні освітніх програм їх розвиток обов'язково повинен бути запланований [5].

Дослідження загальних компетентностей було однією із найважливіших задач проекту Тюнінг. Отримані в ньому результати дали можливість класифікувати компетентності за трьома категоріями:

1. Інструментальні (когнітивні, методологічні, технологічні та лінгвістичні здатності).
2. Міжособистісні (навички спілкування, соціальна взаємодія та співпраця).
3. Системні (поєднання розуміння, сприйнятливості та знань, здатність планування змін для вдосконалення систем, розроблення нових систем) [6].

Стосовно фахових компетентностей, то в силу їх предметної специфічності не може існувати жоден загальноприйнятий їх перелік. Проте в рамках різноманітних професійних об'єднань, міжнародних проєктів, національних агенцій забезпечення якості напрацьовано низку міжнародновизнаних переліків за окремими галузями/спеціальностями (предметними областями), які можуть бути використані як у створенні національних стандартів (у частині нормативних результатів навчання та компетентностей), так і у проєктуванні освітніх програм конкретними закладами вищої освіти. Стосовно класифікації фахових компетентностей, то у більшості випадків вони діляться на три види: знання і розуміння в предметній області, когнітивні уміння та навички у предметній області [8].

Формування професійних компетентностей відбувається у ході навчання на предметно-змістовому рівні дисциплін циклу інформаційних технологій в економіці за рахунок систематичного включення студентів у діяльність, спрямовану на вирішення конкретних професійних завдань [5]. Тому необхідно подати знання у вигляді потрібної і доступної інформації у інтерактивному навчальному оточенні для постійної інфор-

маційної взаємодії та використання наявних умов для засвоєння нових знань. Таким оточенням може виступати єдине інформаційно-освітнє середовище навчального закладу, технологічний інструментарій якого є ефективним засобом оцінювання рівня сформованості компетенцій.

Єдине інформаційно-освітнє середовище володіє широкими можливостями організації комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу. Є можливість не тільки надавати навчальні матеріали у різних форматах з дисципліни, а й використовувати технологічні інструменти для здачі різних завдань й оцінювання освітнього процесу, включаючи самостійну роботу здобувачів вищої освіти. Весь технологічний інструментарій єдиного інформаційно-освітнього середовища можна розділити на статичні (ресурси курсу) і інтерактивні (елементи курсу) групи, які мають своє призначення. Для надання необхідної навчальної інформації у процесі освоєння дисципліни і організації самостійної роботи доцільно використовувати статистичні ресурси, у числі яких «Пояснення», «Гіперпосилання», «Сторінка», «Файл», «Книга», «Папка». Для організації співпраці та налагодження спілкування між учасниками освітнього процесу в освоєнні та оцінюванні компетентностей доцільно використовувати інтерактивні елементи спільної діяльності («Форум», «Словник», «Вікі», «Тест», «Лекція», «Завдання», «Семінар»).

Отриманню запланованих результатів освітнього процесу сприяє ефективна організація самостійної роботи дисциплін з циклу інформаційних технологій в економіці із застосуванням єдиного інформаційно-освітнього середовища. В таких умовах змінюється підхід до оцінювання. Звичне виставлення оцінок з дисципліни перетворюється у прив'язання оцінок до окремих компетентностей, які студент повинен здобути у процесі навчання. Оцінка за кожну роботу стає багатокomпонентною. Відбувається аналіз, які компетентності мобілізуються на виконання цієї роботи, і які з них студентом підтверджені, а які ні. В результаті освоєння дисципліни здобувачі вищої освіти повинні знати, вміти і володіти навичками за відповідними компетентностями. Серед основних форм, які використовуються для оцінювання компетентностей, можна виділити тестування, захист лабораторних робіт, аналіз презентацій і текстів, рішень практичних завдань.

Так, вивчення дисциплін циклу інформаційних технологій в економіці в умовах єдиного інформаційно-освітнього середовища підносить традиційний навчальний процес до якісно нового рівня – до рівня eLearning. Це широке поняття являє собою нову модель навчального процесу, а не просто перенесення в online звичних практик, разом з відсканованими навчально-методичними матеріалами, швидкоруч розробленими тестами і додаванням функції Інтернет-магазину [7].

Розрізнення результату освоєння освітньої програми як комплексу сформованих компетентностей і результатів навчання, що відносяться до підсумків освоєння дисциплін та проходження різних видів практик, дозволило спроектувати систему оцінювання результатів освітнього процесу з використанням широких можливостей єдиного інформаційно-освітнього

середовища на базі LMS Moodle + Office 365. [7].

Технологічний інструментарій єдиного інформаційно-освітнього середовища є ефективним засобом оцінювання рівня сформованості компетентностей здобувачів вищої освіти. Для його застосування потрібно сформулювати «Репозиторій компетентностей». В рамках освітнього процесу «Репозиторій компетентностей» дозволяє:

- ввести або завантажити перелік компетентностей;
- декларувати діяльності і пов'язувати їх з певними компетентностями;
- визначити набір завдань і перелік компетентностей, які мобілізуються на їх виконання і підтверджуються прикріпленими документами або посиланнями на документи, розміщені в хмарному сховищі, наприклад, у OneDrive;
- керувати проведенням процедури підтвердження сформованості компетентностей, закріплюючи викладачів за студентами і компетентностями, які їм доручено перевіряти [7].

В основу інструменту покладена концепція накопичення компетентностей. На основі переліку компетентностей, необхідних для підготовки фахівця аграрної галузі відповідно до затвердженої освітньої програми, формується навчальний план (робочі навчальні плани) з переліком пов'язаних з компетентностями навчальних дисциплін. До сформованого навчального плану прикріплюються студенти відповідної групи. Тепер кожному студенту в його особистому кабінеті в єдиному інформаційно-освітньому університетському просторі доступний перегляд рекомендованої траєкторії навчання. Тут відображається перелік тем з дисципліни і непройдених видів навчальної діяльності, а

також стан вивчення кожної теми дисципліни і відповідно відсоток сформованості кожної компетентності окремо і виконання навчального плану загалом.

ВИСНОВКИ

Отже, оволодіння змістом дисциплін циклу інформаційних технологій здобувачами вищої освіти в умовах єдиного інформаційно-освітнього середовища дозволяє прискорювати процес отримання і закріплення інформації, спрощувати її сприйняття, опанувати у досить короткий термін велику кількість навчального матеріалу. Створення репозиторію компетентностей в базі єдиного інформаційно-освітнього середовища, розроблення системи оцінювання та контролю виконання навчальних завдань дисципліни дає можливість реалізувати автоматичне оцінювання сформованості професійних компетентностей фахівців.

Більшість здобувачів вищої освіти із задоволенням вчаться новим технологіям за допомогою своїх девайсів, розвивають інтелектуальні здібності та намагаються підвищити свій рівень використання Інтернет технологій. А викладачі отримують можливість формувати траєкторії розвитку кожного здобувача; принципово нові можливості для організації досліджень, проєктної діяльності та адаптації навчального матеріалу до реального життя; принципово нові можливості передачі знань: відеолекції, вебінари, відеотрансляції, інтегровані практичні заняття, кооперативні лабораторні роботи; онлайн комунікація. Тому поєднання очної і дистанційної форм навчання – це наступний еволюційний крок до надання навчальному процесу властивостей адаптивності, гнучкості, відкритості та мобільності.

Список використаних джерел

1. Куйбіда В.С., Петров О.М., Федуллова Л.І., Андрощук Г.О. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf>
2. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ / В. Ю. Биков // Інформаційні технології в освіті. 2011. № 10. С. 8-23.
3. Ведерніков М.Д., Чернушкіна О.О., Мантур-Чубата О.С. Сучасні технології управління персоналом : компетенційний підхід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 19(1). С. 39-43. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_19\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_19(1)_11)
4. Доценко Н.А. Вивчення теоретичних і практичних положень загально-технічних дисциплін в умовах інформаційно-освітнього середовища за допомогою інтерактивних аудіовізуальних засобів. *Інженерні та освітні технології*. 2019. Вип. 7(2). С. 137-148.
5. Розроблення освітніх програм / за ред. В.Г. Кременя. Київ, 2014. 120 с.
6. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
7. Навчальна платформа «NACOA» Купс Інтернет-технології. URL: <https://dist.nasoa.edu.ua/course/view.php?id=57>
8. Методологія TUNING. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu/tuning-methodology.html>
9. Cloud Computing Services and Architecture for Education / C. Davia et al. *International Journal of Cloud Computing*. 2013. Vol. 2. No. 2-3. pp. 213-236.
10. Проєкт № 4302 від 24.03.2016 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обробки інформації в системах хмарних обчислень». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH3BI00A.html

References

1. Kuibida V.S., Petrov O.M., Fedulova L.I., Androschuk H.O. Digital competences as a condition for the formation of the quality of human capital. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/90a7d5c8-d10a-4f8f-8987-4d1077fdc8f6.pdf> (in Ukrainian).
2. Bykov V.Yu. Cloud technologies, ICT outsourcing and new functions of ICT units of educational and scientific institutions. *Information technologies in education*. 2011. No. 10. pp. 8-23. (in Ukrainian).
3. Vedernikov M.D., Chernushkina O.O., Mantur-Chubata O.S. Modern technologies of personnel management: competence approach. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and world economy*. 2018. Issue 19(1). pp. 39-43. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_19\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_19(1)_11) (in Ukrainian).
4. Dotsenko N.A. Study of theoretical and practical provisions of general technical disciplines in the conditions of an informational and educational environment with the help of interactive audiovisual means. *Engineering and educational technologies*. 2019. Vol. 7(2). pp. 137-148. (in Ukrainian).
5. Development of educational programs / ed. V.H. Kremin. Kyiv, 2014. 120 p. (in Ukrainian).

6. Law of Ukraine "On Education". URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (in Ukrainian).
7. Educational platform "NASOA" Internet technology course. URL: <https://dist.nasoa.edu.ua/course/view.php?id=57> (in Ukrainian).
8. TUNING methodology. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu/tuning-methodology.html>
9. Cloud Computing Services and Architecture for Education / C. Davia et al. *International Journal of Cloud Computing*. 2013. Vol. 2. No. 2-3. pp. 213-236.
10. Draft No. 4302 dated 24.03.2016 of the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding Information Processing in Cloud Computing Systems". URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH3BI00A.html (in Ukrainian).

Oleksandr SAMOILENKO

Doctor of Pedagogy, Professor, National Academy of Statistics, Accounting and Audit

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6440-9310>

e-mail: omsamoylenko@nasoa.edu.ua

Oleksandr STAVYTSKYI

PhD in Economics, Associate Professor,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2114-0892>

e-mail: ovstavitskiy@nasoa.edu.ua

Olena ZAKREVSKA

PhD in Economics, Associate Professor,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4118-389X>

e-mail: OYUZakrevska@nasoa.edu.ua

Tetiana DANYLCHENKO

PhD in Engineering, Associate Professor of department, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6174-946X>

e-mail: tana415@ukr.net

APPROACHES TO THE STUDY DISCIPLINES OF THE INFORMATION TECHNOLOGIES' CYCLE IN THE ECONOMY

Introduction. The paper analyzes the works of scientists on the development of competences in the researched disciplines of the information technology cycle. The distribution of competencies according to different methodologies is shown. The classification of competencies is described. The technological toolkit of a single informational and educational environment has been studied. The concept of accumulation of competences is highlighted.

The purpose of the paper is to investigate the implementation methodology of the competence approach to the study of the information technology cycle disciplines

Results. The paper presents the main software products. The author's vision of solving the problem of information technology development in universities is presented. The competency-based approach is determined by the pan-European trend of building educational programs of higher education - Tuning and its use in the educational process of Ukraine. The study of general competencies was one of the most important tasks of the implementation of the Tuning project in the educational process. Obtaining the planned results of the educational process is facilitated by the effective organization of independent work of the discipline "Internet technology" with the use of a single informational and educational environment. In such conditions, the approach to evaluation changes. The usual setting of grades for the discipline turns into tying grades to individual competencies that the student must acquire in the process of learning. The assessment for each work becomes multi-component. It has been established that the technological toolkit of a single informational and educational environment is an effective means of assessing the level of competence formation of higher education seekers. To use it, you need to create a "Competence Repository".

Conclusions. Summarizing, we can draw the following conclusions. Thus, mastering the content of the disciplines of the cycle of information technologies by students of higher education in the conditions of a single informational and educational environment allows to speed up the process of obtaining and consolidating information, simplifying its perception, mastering a large amount of educational material in a fairly short period of time. Most higher education students are happy to learn new technologies with the help of their devices, develop intellectual abilities and try to increase their level of use of Internet technologies. And teachers get the opportunity to shape the development trajectories of each student; fundamentally new opportunities for the organization of research, project activities and adaptation of educational material to real life; fundamentally new opportunities for knowledge transfer: video lectures, webinars, video broadcasts, integrated practical classes, cooperative laboratory work; online communication. Therefore, the combination of face-to-face and remote forms of education is the next evolutionary step towards providing the educational process with the properties of adaptability, flexibility, openness and mobility.

Keywords: methodology, competence approach, information technologies, cycle, discipline, students of higher education, educational process

Аудиторська фірма «Аналітик» пропонує аутсорсинг бухгалтерських послуг!

Аутсорсинг бухгалтерського обліку – це передача ведення бухгалтерського обліку сторонній фірмі.

Які ж переваги аутсорсингу бухгалтерських послуг?

1. Значна (!) економія коштів на ведення бухобліку:

- економія за бухгалтерські послуги, за які **Ви нам платитимете принаймні на 1000 гривень менше, ніж штатному бухгалтеру**;
- економія на програмне забезпечення (1С, Медок, Ліга Закон тощо);
- економія на утримання офісу, комп'ютерної техніки.

2. Відтепер податкові та інші інспекції – це наші проблеми!

Ми беремо на себе повну матеріальну відповідальність за якість наданих бухгалтерських послуг, включаючи можливі санкції.

3. З нами Ви можете забути про головний біль з постійними пошуками бухгалтера, який у будь-який час може піти від Вас на іншу роботу.

4. Ми не йдемо у відпустку та не беремо лікарняний. Наша фірма справді гарантує безперервне та якісне ведення бухгалтерського обліку.

І нарешті – з нами Ви не тільки отримаєте якісні бухгалтерські послуги. За додатковою домовленістю ми забезпечимо Вас необхідними податковими, юридичними консультаціями, аудиторськими послугами різного характеру.

Все що Вам потрібно – це:

- періодично передавати нам первинну бухгалтерську документацію;
- щомісячно отримувати від нас інформацію про податки та інші обов'язкові платежі;
- укласти із нами договір.

Зробіть вибір, вигідний для Вас!

(044)278-05-88

(097)178-90-89

(066)178-20-42

www.af-analitik.com.ua